

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Ústav židovských studií

Eliezer Ben Jehuda – život a dílo

Eliezer Ben Yehuda – Life and Work

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Bedřich Nosek, CSc.

Autor:

Petra Morávková

Praha 2009

Děkuji panu docentu Noskovi, vedoucímu práce, za cenné konzultace ke struktuře a obsahu mé bakalářské práce. Zároveň mu chci poděkovat za jeho neustálou inspiraci a laskavý přístup ke studentům.

„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Eliezer Ben Jehuda – život a dílo napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

V Praze dne 15. dubna 2009

Podpis:

Anotace

Bakalářská práce obsahuje popis života a díla zakladatele moderního hebrejského jazyka Eliezera Ben Jehudy. Tato práce je sestavena metodou kompilace z cizojazyčných pramenů, zejména anglických a hebrejských. Jsou v ní shrnuty základní metody a principy při tvorbě a sestavování tohoto jazyka. Cílem je prezentovat pravděpodobně první práci v české literatuře, která obsahuje základní fakta o životě a činnosti Eliezera Ben Jehudy.

Annotation

This bachelor work contains description of life and work of the founder of modern Hebrew language – Eliezer Ben Yehuda. This work is elaborated by using method of compilation from foreign-language sources, mainly English and Hebrew. It contains principal methods and fundamentals for creation and composition of this language. The aim is to create most probably the first work to be written in Czech literature about life and work of Eliezer Ben Yehuda.

Klíčová slova: Eliezer Ben Jehuda, moderní hebrejšтина, národní obrození, slovník.

Keywords: Eliezer Ben Yehuda, modern Hebrew, national revival, dictionary.

OBSAH:

ÚVOD	4
OSOBNOST A ŽIVOT ELIEZERA BEN JEHUDY	6
HEBREJSKÝ JAZYK PŘED ELIEZEREM BEN JEHUDOU	6
Historie klasické hebrejštiny	6
Gramatika	7
Moderní hebrejštiny	8
Hebrejské obrození	8
DĚTSTVÍ A DOSPÍVÁNÍ DO PUBLIKACE PRVNÍHO ČLÁNKU „PALČIVÁ OTÁZKA“ (1879)	8
Tradiční zbožná výchova	8
Haskala	9
Revolucionářství	9
Příprava k akci	10
První článek: Šeela lohata (שאלה ליהודה), Palčivá otázka – 1879	11
Nemoc	12
Alžír	12
O otázce vzdělávání	13
BEN JEHUDA JAKO VEŘEJNÁ OSOBA V PALESTINĚ	14
Alija	14
Ben Jehuda v Palestině	15
Židé v Palestině a jejich různorodost	15
Dvě hlavní skupiny – aškenazim a sfaradim	16
Jazyky v Palestině	16
První tři vlny imigrantů z Evropy	17
Bilujim – jaro 1882	17
1882-1904 První alija	18
1905-1914 Druhá alija	18
Problém s ortodoxními Židy	19
SEDM KROKŮ ELIEZERA BEN JEHUDY	20
1. První hebrejsky mluvící domácnost	20
2. Oslovení diaspory a místních obyvatel	24
3. Hebrejsky mluvící společnosti	27
4. Hebrejštiny skrze hebrejštinu ve školách (עברית בעברית)	29
5. Noviny	33
6. Hebrejský jazykový ústav ועדת הלשון העברית	37
SLOVNÍK ELIEZERA BEN JEHUDY – מילון הלשון העברית הישנה והחדשה	41
ÚVOD	41
PRAMENY	41
ZPŮSOB BEN JEHUDOVY PRÁCE	43
TVOŘENÍ NOVÝCH SLOV	44
Neologismy	44
STRUKTURA SLOVNÍKU	46
VÝZNAM SLOVNÍKU ELIEZERA BEN JEHUDY	47
ZÁVĚR	48
PRAMENY	49
LITERATURA	49
PŘÍLOHY	51
FOTOGRAFIE	51
PÍSEŇ ELIEZER BEN-JEHUDA	55
SUMMARY	57

Úvod

Výběr tématu a obsahu práce mě inspiroval při mém dlouhodobém pobytu v Izraeli, při kterém jsem několik měsíců navštěvovala intenzivní ulpan v Jeruzalémě. Hebrejský jazyk, jeho struktura a gramatika mě odjakživa zajímaly. O tom, jak byl po období téměř dvou tisíce let oživen jako každodenně užívaný moderní jazyk jsem mnoho nevěděla. Snad jen z často používaného názvu ulic *Ben Jehuda* v izraelských městech jsem si začala postupně uvědomovat, jak ohromný přínos a význam přinesla izraelskému národu náročná a nedoceněná práce Eliezera Ben Jehudy. Vznik státu Izrael byl úzce spojen s národním obrozením židovského národa a také hebrejského jazyka.

Při bližším pátrání po pramenech o Eliezeru Ben Jehudovi jsem byla postupně mnohem více fascinována příběhem a významem obyčejného člověka, který probudil k životu jazyk celého národa, který se používá dodnes. Při pátrání po pramenech a literatuře na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě jsem s překvapením zjistila, že o tomto významném muži existuje převážně anglicky psaná odborná literatura, například kniha Jacka Fellmana *The Revival of a Classical Tongue* nebo Roberta St Johna *Tongue of the Prophets*. Hebrejsky psanou literaturu týkající se Ben Jehudy tvoří jeho krátké články a studie a autobiografické knihy členů jeho rodiny (druhé manželky Chemdy a prvorozeného syna Itamara), které jsou však v mnohém přespříliš romantizované a postrádající odborný nadhled. Při studiu literatury v pětipatrové knihovně jeruzalémské Hebrejské univerzity jsem cítila stále větší vděčnost a údiv nad tímto velkolepým procesem. Když jsem se do Izraele v roce 2009 jela znovu podívat s radostí jsem zjistila, že byla napsána první souhrnná odborná kniha o Eliezeru Ben Jehudovi v hebrejštině. V roce 2008 vyšla velice zajímavá dvousvazková kniha Josefa Langa *Daber ivrit!* (דבר עברית!).

Tato práce je vypracována metodou kompilace z cizojazyčných pramenů, převážně anglických a hebrejských. Uvedená literatura neobsahuje ve většině případů údaje o standardním čísle ISBN, jelikož jsou uvedené prameny staršího data a číslo ISBN nemají.

Při podrobnějším studiu literatury napsané o Ben Jehudovi pozorujeme dva myšlenkové směry týkající se jeho významu. První škola považuje Ben Jehudu za zázrak moderní doby, který sám oživil hebrejský jazyk ze zapomnění. Patří k ní méně profesionální spisovatelé jako je např. St. John a neprofesionální spisovatelé např. rodina Ben Jehudy a také pisatelé, kteří hebrejsky neumí.

Druhá škola považuje Ben Jehudu za obroditele mluvené hebrejštiny, ale bez jeho zázračného nánosu. Spíše analyzuje sociální, historickou a lingvistickou situaci a tím

poukazuje na různé důvody hebrejského obrození. K této skupině patří hlavně profesionální hebrejští lingvisté a historici, např. Chomsky, Dinur, Kanaani, Klausner a Rabin.

Informace pro napsání své práce jsem se snažila čerpat z obou typů literatury napsané o Ben Jehudovi. Z důvodu nedostatku možností získat k veškeré výše zmíněné literatuře přístup (ať už z důvodu vzdálenosti – cestování za literaturou do Izraele - nebo jazykové bariéry – hebrejšтина použitá v pramenech je v dnešní době již zastaralá, neohrabaná a velice komplikovaná, podobá se spíše biblické hebrejštině) jsem byla nucena čerpat hlavně z anglicky psané literatury nebo z knih napsaných rodinnými příslušníky Ben Jehudy.

Je potřeba uvědomit si, že Ben Jehuda nebyl absolutním obroditelem hebrejského jazyka. Patří mu však jedinečná zásluha a pocta za to, že byl prvním, kdo zmínil myšlenku nezbytnosti obrození a byl prvním, kdo tento názor prakticky ukázal na svém životě. Opustil svůj původní jazyk jidiš a mluvil jen hebrejsky.

V celé práci se vyskytují hebrejské výrazy v transliterované formě a obvykle i v originálním písmu, např. Eliezer Ben Jehuda (אליעזר בן יהודה). Hebrejské výrazy jsem přepisovala podle pravidel transkripce z knihy *Judaismus od A do Z*¹.

Práce je rozdělena na dvě hlavní části. První část pojednává o osobě a životě Eliezera Ben Jehudy a druhá část je zaměřena na jeho celoživotní dílo *Slovník antické a moderní hebrejštiny*.

¹ NEWMAN, Ja'akov. SIVAN, Gavri'el. *Judaismus od A do Z: Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 2009. str. 9-12

Osobnost a život Eliezera Ben Jehudy

V této části práce je uveden přehled vývoje hebrejského jazyka od jeho kořenů až do doby Eliezera Ben Jehudy. Dále zde pojednávám o jeho životě, práci a o krocích, které podnikl pro zavedení hebrejštiny do každodenní řeči v Palestině.

Hebrejský jazyk před Eliezerem Ben Jehudou

Hebrejštiny patří do skupiny semitských jazyků, kterými se mluvilo od Mezopotámie až po Etiopii. Tyto skupiny lidí se obecně označují jako potomci Šema, syna Noeho. Do této skupiny patří hebrejštiny, asyrsko-babylónský jazyk, arabština, aramejštiny, syrština a etiopština. V arabštině přetrvaly nejstarší a nejprimitivnější tvary původního semitského jazyka, zatímco hebrejštiny a asyrština jsou jeho pozdější formou.

Historie klasické hebrejštiny²

Biblická hebrejštiny byla používána kromě izraelského národa také několika národy, které sídlily v Palestině a jeho okolí. Hebrejštinou se mluvilo v Kanaánské zemi dříve než ji obsadil izraelský národ a je možné, že ji začal používat až po obsazení Kanaánu (13.st. př.n.l.). Biblická hebrejštiny jako každodenní mluvená řeč byla používána po 1300 let až do roku 250 př.n.l., kdy byla v Palestině nahrazena západním dialektem aramejštiny. V Babylónii byla postupně vytlačena východním dialektem aramejštiny a v Egyptě řečtinou.

Přestože mluvená hebrejštiny vymřela zanechala za sebou dva posvátné texty Bibli a Mišnu. Každý z nich představoval odlišný styl a jiné použití jazyka. Tyto dva textové styly byly používány v různých obdobích jako normy pro další aktivní, kreativní psaní. V období let 200-500 n.l. bylo napsáno velké množství pijutů (poetických modliteb), které byly psány podle zásad biblické hebrejštiny a obsahovaly několik tisíc nově vytvořených slov.

V tomto období se začala postupně vyvíjet nová forma hebrejštiny – tzv. rabínská. Byla to zvláštní forma hebrejštiny používaná při vyučování v akademiích a při formulování halachy. Nachází se v Mišně, halachických midraších, toseftě a barajtech. Nikdy se jí nemluvilo.

Od 6.st. dominovalo používání psané hebrejštiny židovským komunitám mimo Palestinu. Od 10.st. všechny židovské komunity v diaspoře používaly hebrejštinu nejen jako pasivní jazyk studia a modliteb, ale také pro aktivní komunikaci v knihách, právních dokumentech a osobních dopisech. Rozšiřovala se také hebrejská slovní zásoba, kterou tvořily

² Podle The Universal Jewish Encyclopedia: in ten volumes. New York: The Universal Jewish Encyclopedia, Inc., 1939-1944. str. 276-281

nejen náboženské výrazy, ale také lékařské výrazy (od 7.st.), výrazy pro světskou poezii (od 10.st.) a pro vědu a filozofii (od 12.st.). Obzvláště ve středověké Evropě byla vytvořena hebrejská poezie a drama, narativní próza a spisy o vědě a filozofii.

Mluvená hebrejšтина nevyhynula úplně. Židé z různých zemí mezi sebou hovořili svatým jazykem, někteří mluvili hebrejsky o šabatech a svátcích, učenci navštěvující cizí země kázali v hebrejštině a jiní chtěli, aby jim nežidé nerozuměli. Přesto nebyla hebrejšтина nikde používána jako každodenní jazyk. Pro každodenní komunikaci byl používán jazyk či dialekt země, ve které Židé žili, smíchaný s hebrejskými a aramejskými výrazy. Ve vzácnějších případech si Židé udrželi jazyk, který si přinesli jejich otcové z jejich původní země např. jidiš nebo ladinos.

V 19.st. se psaná hebrejská literatura přesunula z roviny romantické do roviny realistické. V hebrejštině se začaly psát noviny a novely, které se týkaly každodenních aktuálních událostí. Pro psaní takovéto literatury biblická slovní zásoba čítající 7-8000 slov nestačila, proto začali někteří židovští spisovatelé používat výrazy z pobiblické hebrejštiny, zvláště mišnajické a talmudické a přejímali slova z evropských jazyků.

V polovině 19.st. se mnoho Židů začalo ztotožňovat s evropským nacionalismem a začali se učit evropské jazyky. Židé hebrejštinu považovali za zastaralou a dokonce židovští spisovatelé začali psát v evropských jazycích. Hebrejšтина pomalu ale jistě ztrácela také svoji písemnou formu.

Právě v této době začal Eliezera Ben Jehudy publikovat své články v židovských novinách. O tomto tématu viz. kapitola Dětství a dospívání do publikace prvního článku *Závažná otázka* (1879).

Gramatika

První pokusy studovat hebrejskou gramatiku byly provedeny Masority (od 2.st.př.n.l.-15.st.n.l.). Hlavním záměrem těchto studentů Bible bylo vybudovat bezchybný text bez žádného vynechaného písmena a zachovat správné hláskování každého slova. Toto bylo průpravou pro studium hebrejské gramatiky jako takové. Jako samostatná část exaktních věd byla hebrejská gramatika poprvé definována u Saadji Gaona (10.st.n.l.) v jeho knize *Kitab Al Lugbah* (*Kniha jazyka*) v arabštině. Práce židovských gramatiků středověku hraje důležitou roli při tvorbě terminologie a metod studia hebrejské gramatiky. Zasloužili se o všechny gramatické termíny a také o obecně používané vyvozování všech hebrejských slov z triliterního kořene. Teprve díky Wilhelmu Geseniusovi (18.-19.st.) začala hebrejská gramatika používat moderní formy vysvětlování a interpretace. Do 20.st. bylo studium hebrejštiny uvedeno na roveň studia klasických jazyků.

Moderní hebrejšťina

Spolu s moderními názory mezi Židy na konci 18.st. prošlo také používání hebrejšťiny určitým obrozením. V polovině 19.st. nabyla hebrejšťina nabyla přirozenějšího stylu, obsahovala idiomy z rabínské hebrejšťiny a usilovala o rytmus a strukturu moderních evropských jazyků. Ve 20.st. díky kolonizaci Palestiny a snahám mužů, jakými byl Eliezer Ben Yehuda se hebrejšťina stala znovu mluveným jazykem. Byla jedním ze tří oficiálních jazyků Palestiny a byla používána hlavně židovskými osadníky.

Hebrejské obrození

Pod pojmem obrození hebrejšťiny rozumějme úspěšné zavedení jazyka do každodenního, mluveného, obecného užívání a také do psané podoby, vnímaný jako národní a kulturní symbol židovského národa.

Hebrejské obrození, přestože je jedinečné svého druhu, má mnoho paralel s dalšími jazykovými obrozeními po celém světě. Ben Jehuda může být přirovnán k jiným jazykovým reformátorům např. Korais v Řecku, Aasen v Norsku, Štur na Slovensku, Mistral v Provence, Dobrovský v Čechách, Aavik v Estónii a Jablonskis v Litvě. Historie hebrejšťiny je ale jedinečná v tom, že je jediným známým případem jazyka, kterým se přestalo mluvit úplně a po dlouhém časovém intervalu byl znovu navrácen do každodenní řeči. Hebrejšťina ale nikdy nebyla mrtvým jazykem. V historii neexistuje jediný případ, kdy by jazyk, který zcela vymřel byl úspěšně oživen.

Dětství a dospívání do publikace prvního článku „Palčivá otázka“ (1879)

Tradiční zbožná výchova

Eliezer Jicchak Perelman (Ben Jehudovo původní jméno) se narodil 7. ledna 1858 v litevské vesničce Luzhky jako nejmladší syn člena *chasidut chabad* (חסידות חב"ד) Jehudy Leiba Perelmana a matky Cipory Feige (Wolfson). Jeho otec zemřel, když bylo Ben Jehudovi pět let. V té době byla Litva částí ruského impéria. Podle ruského zákona byli prvorození ušetřeni vojenské služby. Aby jí byl Ben Jehuda ušetřen, byl oficiálně registrován jako prvorozený syn bezdětné rodiny Elyanof.

Jako většina židovských dětí té doby prošel Ben Jehuda od věku tří let tradiční židovskou výchovou. Studoval hebrejšťinu, Bibli, Mišnu, Talmud, poskim – rabínská rozhodnutí a komentáře. Po bar micvě ho matka Cipora poslala na ješivu k jeho strýci do města Polock.

Haskala

Vedoucí ješivy rabi Josef Blucker byl skrytým *maskilem* (učencem), který ovlivnil Ben Jehudu k četbě vzdělávací nenáboženské literatury. Rabi Blucker vedl dvojí život, na jedné straně byl rabínem a vedoucím ješivy, na straně druhé byl utajovaným *maskilem*. Seznámil Ben Jehudu s hebrejskými osvícenskými spisy, hebrejskou gramatikou a sekulární hebrejskou literaturou. Ve skrytu spolu četli hebrejský překlad Robinsona Crusoe společně s Talmudem. Rabi Blucker Ben Jehudovi ukázal, že hebrejšтина může být použita i pro jiné než náboženské účely a že jí může být napsána také světská literatura.

Ben Jehuda chodíval se svým kamarádem, který se také zajímal o *haskalu*, na místa, na kterých je nikdo neslyšel a konverzovali spolu biblickou hebrejštinou (opakovali dialogy Amnona a Tamar z knihy Mapua). Brzy se o jeho zájmu o *haskalu* dozvěděl strýc a rozhodl se patnáctiletého Ben Jehudu poslat zpátky k matce. Jelikož se Eliezer Ben Jehuda obával jít domů, odešel do města Glubokia, kde se spřátelil se svým pozdějším tchánem Šlomo Naftalim Hircem Jonase. Jonas byl také osvíceným Židem. Jeho dcera Debora (Ben Jehudova první žena) Ben Jehudu učila francouzštině, němčině a ruštině. Výuka těchto jazyků hrála velice významnou roli v jeho budoucí práci.

Revolucionářství

Aby získal Ben Jehuda systematické vzdělání byl Jonase poslán studovat na Gymnázium v Dunaburgu. Jako mnoho mladých volnomyšlenkářů té doby se brzy připojil k tzv. *narodnikům*. Tato skupina „synů ruského lidu“ hlásala návrat k ruské půdě, vyzdvižení ruského rolnictva a oslavovala ruský národ a jazyk. Ben Jehuda se brzy s těmito cíli identifikoval a jako mnoho židovských studentů té doby se zřekl židovské identity pro ruskou. Přesto mu stále jedna věc bránila v úplné identifikaci s *narodniky*. Láska k hebrejskému jazyku.

Jeho syn Ben Avi ve své autobiografické knize cituje svého otce: *Ale stále ve mně zůstalo jedno pouto, a toto pouto nemohla žádná forma nihilismu přetrhnout. Tím poutem byla – láska k hebrejskému jazyku! I když mi všechno židovské připadalo cizí, téměř odporné, nemohl jsem se odpoutat od hebrejského jazyka a čas od času, kdykoli a kdekoli jsem narazil na knihu moderní hebrejské literatury, jsem neměl tak silnou vůli, abych přemohl svoji touhu přečíst si ji.*³

³ Přeloženo z angličtiny. Text originálu je původně hebrejský, ale jelikož jsem ho nedohledala, použila jsem anglickou verzi: FELLMAN, Jack. The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.20

But there still remained one thread, and this thread all the forces of nihilism could not cut. This thread was – love for the Hebrew language! Even when everything Jewish had become strange to me, almost repugnant, I could not separate myself from the Hebrew language, and, from time to time, wherever and whenever I

Z těchto důvodů zůstal Ben Yehuda v kontaktu s hebrejskými periodiky. Většina z nich ho sice zklamala, ale například noviny *Ha-Šachar* (השחר) *Rozbřesk* vydávané Perecem Smolenskinem ve Vídni ho velice zaujaly. Noviny *Ha-Šachar* byly vydávány od roku 1868 a byly velice vlivné v problematice otázky postavení Židů v diaspoře a výjimečné tím, že si jako první z židovských periodik tento problém uvědomily. Řešením tohoto problému podle Smolenskina nebylo společné území pro židovský národ, ale vědomí společné historie a společný jazyk. Tyto myšlenky Ben Jehuda hluboce ovlivnily.

V roce 1878 zajistila nezávislost Balkánu od Osmanské nadvlády Rusko-Turecká válka. V 19.st. se podobné války proti cizí nadvládě vyskytovaly i v ostatních částech Evropy. Ben Jehuda se proto domníval se, že pokud tyto relativně mladé národy mohou požadovat národní svobodu bude tomu stejně tak i s židovským národem, který byl jedním z prvních národů na světě.

Ben Jehuda píše o svých pocitech spojených s Rusko-Tureckou válkou:

Žíznivě jsem o těchto událostech četl v novinách bez toho, aniž bych si uvědomil spojení mezi mnou a jimi. A najednou jako blesk z čistého nebe se mé myšlenky přenesly přes Balkán do Palestiny, a slyšel jsem hlas, který mi říkal: obrození Izraele a jeho jazyka v zemi jeho praotců!⁴

Příprava k akci

Po úspěšném ukončení studia na dunaburském gymnáziu se Ben Jehuda rozhodl pokračovat ve studiu v Paříži. Ovlivněn novelou George Eliotové *Daniel Deronda*⁵ se rozhodl připravit se na svoji budoucí kariéru v Palestině. Chtěl studovat medicínu, aby mohl mít bližší

happened to chance upon a book of Modern Hebrew literature, I could not summon enough will-power to overcome my desire to read it.

⁴ מילון הלשון העברית, המבוא הגדול, הקדמה, עמ' 1

בצמאונִי קראתי אודות אירוע זה בעיתון מבלי הבחן לקשר הנתון ביני ובינםבימים ההם פתאום כמו נפתחו השמים ואור מבהיק, אור צה ומצוחצח, הבריק לפני עיני, וקול פנימי אדיר קרא באזני: תחית ישראל על אדמת אבות.

⁵ Eliotová, George: *Daniel Deronda* – Tato kniha byla dokonce již ve své době považována za umělecký nezdar, přesto šla ve všech zemích nesmírně na odbyt. Ale z praktického hlediska byla pravděpodobně nejvýznamnějším románem 19.st. Autorka se zařadila mezi nejvýznamnější romanopisce 19.st. George Eliotové se o Židy upřímně zajímala již od útlého věku. Věnovala se podrobnému studiu biblických komentářů a biblické kritiky, učila se hebrejsky. Pobuřovaly ji antisemitické vtipy. Cítila, že západní lidé vychovaní v křesťanské tradici, mají k Židům mimořádný dluh. Od sedmdesátých let systematicky četla a navštěvovala synagogy, aby mohla napsat židovský román. Její román vycházel na pokračování v literárním magazínu Blackwood. Román pro ni předtvaroval obrovskou citovou zkušenost, dopsala ho se slzami v očích. V knize vystupuje v roli zkušeného rádce sionistický ideolog Mordecaj. Mordecaj je chudý, záhadný a nemocný Žid, který ale prožívá intenzivní život v neviditelné minulosti a budoucnosti. Mordecaj v knize vyslovuje své sionistické naděje a myšlenky. Hlavním hrdinou románu je Daniel Deronda, kterého ustanovuje Mordecaj, aby odešel na Východ obnovit politickou existenci svého národa a aby mu poskytl nějaké centrum. Na konci knihy se Daniel Deronda žení s Mirou a připravuje se na odchod na Východ. Román se těšil velké úctě mezi evropskými, britskými a severoamerckými intelektuály. Román byl pro všechny uvedením do židovské problematiky, a také zpřítomněním možnosti návratu na Sion. – zpracováno dle Paula Johnsona, *Dějiny židovského národa*, 1996

přístup k tamním lidem. V roce 1878 začal studovat medicínu na pařížské Sorboně. Vzdělával se také v politických a diplomatických oblastech. Navštěvoval kurzy orientalistiky, chodil na sezení do francouzského parlamentu a četl pařížské a zahraniční noviny.

První článek: Šeela lohata (שאלה לוהטה), Palčivá otázka – 1879

Ben Jehuda si byl vědom toho, že židovský národ má svoji historickou zemi a také svůj historický jazyk. Bylo zapotřebí probudit u Židů nacionalistické hnutí, které by pomohlo navrátit židovský lid do jeho země a k jeho jazyku. Svůj plán projednával s některými hebrejskými spisovateli, avšak ti o něj neměli zájem.

Zásadní roli v Ben Jehudově životě sehrál polský šlechtic Tszasznikow, dopisovatel ruských novin *Ruski Mir*. Tshashnikov povzbudil Ben Jehudu, aby začal své názory uskutečňovat a aby své vize publikoval v hlavním hebrejském časopise *Ha-Magid* (המגיד) Řečník. Přestože periodikum *Ha-Magid* odmítlo článek publikovat, Ben Jehuda svůj boj nevzdal a jeho první článek *Palčivá otázka* (שאלה לוהטה)⁶ byl otisknut v roce 1879 v židovských novinách *Ha-Šachar* (השחר)⁷, které patřily již dříve zmíněnému Smolenskinu. Pod tímto článkem byl poprvé zveřejněn pseudonym E. Ben Jehuda.

Eliezer Ben Jehuda se zmiňuje o své přezdívce: *Je to jméno, které se mi vždy líbilo. Můj otec byl Leib. To je v jazyce jidiš. Přeloženo do hebrejštiny Jehuda. Ben znamená hebrejsky syn. Tedy Ben Jehuda znamená syn Jehudy, což jsem já. Mé jméno má ještě hlubší smysl. Jehuda znamená hebrejsky také Judea, proto mám teď jméno, které se mi líbí. Ben Jehuda, syn Judeje.*⁸

Tento článek, který Ben Jehuda napsal ve věku jednadvaceti let, vyzýval židovský národ k tomu, aby si vzal příklad z utlačovaných evropských národů, které bojují o politickou nezávislost a národní obrození. Podle něho by měli Židé založit komunitu v *Erec Jisrael*, která by sloužila jako ústřední bod pro celý izraelský národ. Aby také Židé žijící v diaspoře věděli, že patří k lidu, který má svoji zemi, jazyk a kulturu. Pokud by mohl židovský národ vytvořit svůj stát v Palestině, který by byl uznáván Anglií a Francií (dvě zainteresované strany v této oblasti) získal by jejich podporu a tedy i mezinárodní uznání. Palčivou otázkou pro Ben Jehudu bylo jaké charakteristické znaky má mít židovský národní stát. Jedním z nejdůležitějších atributů byl společný mluvený jazyk (hebrejštiny) a později vytvoření

⁶ Smolenskin článek publikoval pod pozměněným názvem – Důležitá otázka, שאלה נכבדה

⁷ השחר, שנה 5, חוברת ו', ניסן, תרל"ט

⁸ Přeloženo z angličtiny. Text originálu je původně hebrejský, ale jelikož jsem ho nedohledala, použila jsem anglickou verzi: ST.JOHN, Robert: *Tongue of the Prophets: The Life Story of Eliezer Ben Yehuda*. Garden City, N.Y.: Doubleday, 1952. str.23

It is a name I have always liked. My father was Leib. That's yiddish. Translated into Hebrew, it's Yehuda. Ben is Hebrew for son. So Ben Yehuda means son of Yehuda, which is what I am. But there is a deeper significance. Yehuda is also the Hebrew word for Judea, so now I have a name I like. Ben Yehuda, the son of Judea.

moderní hebrejské literatury. Jeho představa židovského osídlení Palestiny se netýkala návratu všech Židů z exilu, ale vytvoření národního centra s cílem zamezit asimilaci Židů v diaspoře. Tento článek způsobil vznik nového hnutí v Izraeli, které se později vyvinulo v sionismus.

Ben Jehuda po svém prvním publikovaném článku dále rozvíjel své myšlenky v *Ha-Šacharu*, dokonce také ve skeptickém *Ha-Magidu* a konečně se jeho příspěvky začaly objevovat i v *Ha-Chavaceletu* (החבצלת).

V Paříži se Ben Jehuda setkal s židovským novinářem Georgem Selikovičem, který mu vyprávěl, jak se na svých cestách po Asii a Africe dorozumíval hebrejsky s Židy žijícími v těchto zemích. To byl pro Ben Jehudu důkaz, že hebrejšтина nebyla úplně mrtvá.

Nemoc

Eliezer Ben Jehuda skoro celý svůj život zápasil s nemocemi. V roce 1878 se nakazil tuberkulózou, jeho stav byl tak vážný, že musel být později hospitalizován. Jelikož byl citlivý na výpary z laboratoří, musel s lítostí ukončit studium medicíny na pařížské Sorboně. V této době se také definitivně rozhodl, že bude žít v *Erec Jisrael*, která mu mohla poskytnout příznivější podnebí pro jeho uzdravení.

Jelikož nemohl studovat medicínu zapsal se do semináře pro učitele u *Alliance Israélite Universelle*, aby se kvalifikoval pro práci v *Mikve Israel* (izraelsko-francouzská škola). Zde navštěvoval přednášky Josefa Haleviho, který se již od šedesátých let devatenáctého století zasazoval v časopise *Ha-Magid* o tvoření nových hebrejských slov. Halevi studentům na hodinách předčítal jen hebrejsky.

Jelikož se Ben Jehudův stav zhoršoval, musel být hospitalizován v pařížské nemocnici Rotšild. Tam se setkal s jeruzalémským učencem A.M.Lunczem, který s ním mluvil hebrejštinou se sefardskou výslovností. Vyprávěl Ben Jehudovi o skupinách Židů v Jeruzalémě, kteří mezi sebou mluví jen sefardskou hebrejštinou. Tyto zprávy Ben Jehudu znovu přesvědčily o tom, že se Židé nemohou stát jednotným národem, pokud nebudou mít společný jazyk, kterým se budou mezi sebou dorozumívat.

Alžír

Ze zdravotních důvodů byl Ben Jehuda nucen strávit zimu 1880/81 v teplém Alžíru. Odtud poslal domů dva články pro noviny *Ha-Šachar*, ועוד מוסר לא לקחנו (*Nechceme další morální zásady*) a מכתב לבן-יהודה (*Dopis pro Eliezera Ben Jehudu*).

Ben Jehudův druhý článek z Alžíru obsahuje základy jeho filozofie. Upozorňuje na postupující asimilaci mladší generace Židů v diaspoře, opovrhování židovstvím a

hebrejštinou. Zásadní otázkou, kterou se Ben Jehuda klade je: K čemu je hebrejský jazyk pro člověka, který přestal být Židem? Na tuto otázku si sám odpovídá. Mluví o obrození hebrejského jazyka, které ovšem za evropských podmínek není možné. Podle něho je obrození hebrejštiny možné v zemi, ve které počet židovských obyvatel převyšuje ty nežidovské. Ben Jehuda v tomto článku představuje své řešení problému asimilace. Oživení hebrejského národa a hebrejského jazyka v jejich historické domovině.

*Když znovu sjednotíme národ a umístíme ho do jeho domoviny, bude hebrejský jazyk stále žít. Národ může žít pouze ve své domovině a v této své zemi obnoví své mládí jako za dávných časů.*⁹

Ben Jehudův nucený pobyt v Alžíru byl nakonec skrytým požehnáním, protože mu poskytl první možnost a nutnost používat hebrejštinu, aby se mohl dorozumět s tamními židovskými staršími, kteří neuměli francouzsky. Jak se sám zmiňuje: *Někdy jsem cítil, že je hebrejštiny mojí rodnou řečí. Hebrejsky se mi mluvilo volně a jednoduše.*¹⁰ V Alžíru se také poprvé setkal s arabštinou, zásadním jazykem pro jeho pozdější práci.

O otázce vzdělávání

Po svém návratu z Alžíru do Paříže se Ben Jehuda začal připravovat na svou cestu do Palestiny. Ještě v Paříži napsal dva důležité články לשאלת החינוך (*O otázce vzdělávání*) a על החינוך (*O vzdělání*). V nich navrhoval, aby se palestinský rabinát zasadil o výuku všech předmětů v hebrejštině na všech školách v Palestině. Ben Jehuda věřil že, rabíni, kteří měli k hebrejskému jazyku nejbližší, mu mohou v oživení hebrejského jazyka být velikou pomocí. Tyto dva články byly otisknuty v palestinském týdeníku *Ha-Chavacelet* (vydavatel Israel Dov Frumkin, ישראל דב פרומקין). Podle Ben Jehudy nebude těžké zavést výuku v hebrejštině do palestinských škol. Jak se sám o tomto problému zmiňuje:

V tomto jazyce existuje mnoho knih ve všech vědeckých odvětvích, jak v antických tak v moderních, v aritmetice, tesařství, přírodovědě, chemii, mechanice, historii, zeměpise, gramatice cizích jazyků.

Navíc tento jazyk (hebrejštiny) spojuje všechny děti Izraele ze čtyř koutů světa. V něm si Žid čte o historii svého národa, v něm se modlí. Je to jazyk našich otců, jazyk našich

⁹ Přeloženo z angličtiny. Text originálu je původně hebrejský, ale jelikož jsem ho nedohledala, použila jsem anglickou verzi: FELLMAN, Jack. *The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language*. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.24

If we revive the nation and place it on its homeland, the Hebrew language will live... The nation can live only on its homeland, and on this land it will renew its youth...as in bygone days.

¹⁰ Přeloženo z angličtiny. Text originálu je původně hebrejský, ale jelikož jsem ho nedohledala, použila jsem anglickou verzi: FELLMAN, Jack. *The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language*. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.23

I felt at times as if Hebrew were my mother tongue, it came so freely and easily to speak.

proroků, jazyk našich mudrců – drahocenný jazyk celého národa a proto by měl být jen tento jazyk přijat na školách. Potom uvidíte jak horlivě a radostně k vám židovská matka přivede svého syna a dceru a všechny spory mezi obyvateli Jeruzaléma týkající se obrození ustane, protože studenti ve školách zůstanou věrni svým rodičům a národu – protože vzdělání bude vlastenecké, přestože bude vedeno v duchu moderní doby.¹¹

Tyto články se v palestinských podmínkách zdály poněkud naivní, sám Frumkin je označil za dětský sen.

Ben Jehuda jako veřejná osoba v Palestině

Alija

Před cestou do Izraele požádal Eliezer Ben Jehuda vydavatele Israele Dova Frumkina o zaměstnání ve jeho týdeníku *Ha-Chavacelet*. Po Frumkinově souhlasu se vydává do Izraele spolu se svou bývalou soukromou učitelkou Deborou Jonas, kterou požádal písemně o ruku. Debora se k Ben Jehudovi připojila ve Vídni, odkud spolu jeli do Káhiry, kde se vzali. Po cestě na lodi začal Ben Jehuda Deboru učit hebrejsky s tím, že spolu už nikdy nepromluví žádným jiným jazykem. Do Palestiny se vydali v létě roku 1881, na začátku října 1881 připluli do Jafy. Ben Jehuda svoji *aliju* pojal mimo jiné jako příklad ostatním Židům a jako možnost realizace svého snu: sjednocení a obrození lidu a jazyka.

Ben Jehudova domácnost byla první hebrejsky mluvící domácností v Palestině. A jeho prvorozený syn Ben-Cion (později nazývaný Itamar Ben-Avi) byl prvním dítětem mluvícím moderní hebrejštinou.

Z různých zdrojů se Ben Jehuda ještě před svým odjezdem dozvěděl, že v Jeruzalémě žije mnoho Židů. Počet těch, kteří umí hebrejsky je velký a komunity z cizích zemí při příjezdu do Palestiny jsou nuceni dorozumívat se hebrejsky. Přesto žilo v Palestině ještě mnoho těch, kteří hebrejsky vůbec neuměli. Ben Jehuda studoval anglické, francouzské a německé cestopisy a novinové články, aby získal představu o současné situaci v Palestině.

¹¹ Přeloženo z angličtiny. Text originálu je původně hebrejský, ale jelikož jsem ho nedohledala, použila jsem anglickou verzi: FELLMAN, Jack. *The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language*. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.25

We have many books in this language, in all branches of the sciences, both ancient and modern, in arithmetic, carpentry, nature-study, chemistry, mechanics, history, geography, grammar of foreign languages... Moreover, it is this language (Hebrew) which unites all the children of Israel from the four corners of the globe. It is in it that the Jew reads about the history of his ancient days, in it he prays,... It is the language of our forefathers, the language of our prophets, the language of our sages – the precious national tongue of the entire nation, and therefore this language alone should be taken...for the schools. Then you will see that eagerly, joyfully, the Jewish mother will bring her son and daughter to you, and all of the disputes among the people of Jerusalem about Enlightenment will cease, for the students in the schools will remain faithful to their parents and nation – because the education will be national even though it will be according to the spirit of modern times.

Přesto se jeho nastudované představy ukázaly jako velice naivní při setkání s drsnou realitou palestinských podmínek.

Ben Jehuda v Palestině

Od roku 1840 došlo v Palestině k nadvládě Turků Otomanské říše poté co svrhli původního arabského vládce Palestiny Mohameda Aliho. Ve 40. letech 19. stol. překročil počet Židů ve Svaté zemi 10 000 osob. V roce 1896 vytvořil Teodor Herzl sionistické hnutí, které ovlivnilo mnoho Židů z diaspory. Herzl se setkal s panovníky mnoha zemí a snažil se najít spojence, který by sionistické záměry podpořil. Navštívil např. německého císaře, tureckého sultána, britské ministry, papeže Pia X. a italského krále. Politika Otomanské říše v Palestině byla směřována proti sionistickému hnutí a jeho sympatizanty zatýkala (mj. i Ben Jehuda). V době, kdy se Eliezer Ben Jehuda přestěhoval se svou manželkou Deborou do Země zaslíbené (1881), byla Palestina ekonomicky a kulturně zaostalá. Podle Fellmana se jí přezdívalo „nemocný muž Evropy“.¹²

Židovské obyvatelstvo činilo 24-28000 osob dodržující většinou středověkou ortodoxní židovskou tradici. Bydleli převážně ve čtyřech městech (tzv. staré osídlení): Jeruzalém, Cfat, Tiberias a Hebron. Populace Jeruzaléma se rovnala součtu populace výše uvedených tří měst. V Jeruzalémě byla zastoupena tři náboženství – křesťanství, islám a židovství. Z celkového počtu obyvatel tvořili Židé 54%. Ben Jehuda si své bydliště a působiště vybral cíleně v Jeruzalémě.

Od roku 1882 do 1903 proběhla tzv. *první alija*, která byla podporována baronem Rotšildem. V roce 1904-1914 došlo k tzv. *druhé aliji*. Do Palestiny se přistěhovalo mnoho ruských a východoevropských Židů.

V první světové válce bojovala britská vojska proti Turecku. Po britském vítězství byli Turci vyhnáni z Izraele. V roce 1915 byly mezi Židy založeny tajné organizace, které bojovaly po boku britských vojsk proti turecké nadvládě, aby podpořili vstup britských sil na území Palestiny. A od roku 1917 byl v Palestině nastolen Britský mandát. Palestínští Židé se přidali k britským vojskům a bojovali proti Turkům.

Židé v Palestině a jejich různorodost

Jelikož se do Jeruzaléma přistěhovali Židé z celého světa můžeme si představit jaká spleť kultur, jazyků a zvyků spolu musela žít na jednom místě. Každá skupina představovala svět sám o sobě. Lišila se od ostatních oblečením, jídlem, zvyky, náboženskými

¹² FELLMAN, Jack. The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.27

tradicemi, dialektem a jazykem. Všechny tyto židovské skupiny mezi sebou soutěžily a bojovaly. Soutěžení se týkalo hlavně vnějších projevů přísnosti dodržování náboženských zásad. Navíc si každá komunita přisvojovala právo na jediného pokračovatele judaismu a jeho tradic. Zvyky židovských skupin žijících v Jeruzalémě byly tak různé, že dokonce žili v jiných čtvrtích, modlili se v jiných modlitebních domech, jejich děti se učily v rozdílných školách a mezikomunitní sňatky byly výjimkou. Měli také oddělené náboženské rady a soudy.

Dvě hlavní skupiny – aškenazim a sfaradim

Navzdory tomuto rozdělení podle původu, se Židé již v té době dělili do dvou obecných základních skupin. Na aškenázské (evropské) Židy dodržující aškenázský náboženský rituál a sefardské (středozevní a blízkovýchodní) Židy dodržující sefardský náboženský rituál. Sefardim byli obecně méně náchylní k náboženskému fanatismu a také otevřenější k moderním názorům vnějšího světa. Tento fakt mohl být způsoben tím, že se přímo nesetkali s osvícenstvím. Sefardští Židé nepovažovali svoji přítomnost v Jeruzalémě jako zvláštní poctu a privilegium, které jim bylo umožněno, jelikož jsou pravými nositeli judaismu. Sfaradim tvořili organickou skupinu městské struktury již od doby muslimských výbojů a jejich počet se zvyšoval dalšími přistěhovalci ze Španělska.

Aškenázští Židé se začali ve znatelné míře usazovat v Jeruzalémě teprve od roku 1820, proto byli sfaradim považováni za zbohatlíky. Sefardská komunita byla samostatnější a přirozenější. Její vůdci byli vybíráni ze zbožných a bohatých rodin. Na rozdíl od aškenázské komunity, která byla ve velké míře závislá na dobročinných darech přicházejících z Evropy, byla skupina sefardských Židů do velké míry nezávislá.

Jazyky v Palestině

Na konci devatenáctého století neexistoval v Palestině žádný společný jazyk. Lidé používali jazyky zemí, ze kterých přišli. Sefardští Židé mluvili ladinos, místní Židé mluvili palestinskou arabštinou, severoafrický Židé používali arabštinu se severoafrickým dialektem, kavkazští Židé mluvili gruzinsky, krymští Tataři a aškenázští Židé používali jidiš v mnoha dialekttech. Arabština byla jazykem ulice a každodenních záležitostí, pokud se však setkali učené muži z jiných komunit hovořili spolu hebrejsky se sefardským přízvukem.¹³

Kvůli této mnohojazyčné a multikulturní koncentraci lidí v jednom městě byl Ben Jehudův sen mnohem komplikovanější pro realizaci. V této směsici jazyků převažovaly tři:

¹³ PERES, Isaiah: Mea Shana Bi-Yerushalayim. Jerusalem, 1964. str.29 in FELLMAN, Jack. The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.28

jidiš – kterým mluvili aškenázští Židé, ladino – které používali sefardští Židé pocházející ze zemí Balkánu a Turecka a arabština – používaná severoafrickými Židy. Pro Ben Jehudovu práci byl jeden fakt velikou výhodou. Když spolu Židé z různých komunit museli komunikovat, vždy používali hebrejštinu. Jeruzalém byl jediným městem na světě, ve kterém se až do doby Ben Jehudy do určité míry hebrejsky mluvilo.

Tato hebrejšтина nebyla aškenázskou hebrejštinou, kterou se učil Ben Jehuda jako malý kluk. Byla to hebrejšтина se sefardským přízvukem (jelikož byli sefardští Židé po kulturní a numerické stránce nadřazeni ostatním skupinám v Jeruzalémě po více než tři sta let a jejich dialekt se stal dominantním)¹⁴ velice zjednodušená se základní gramatikou a s evidentním vlivem turečtiny, arabštiny a dalších jazyků. Vedle této hebrejštiny existovala také hebrejšтина učenějších rabínů, náboženských vůdců a studentů ješiv. Tato hebrejšтина byla knižní a umělá a sloužila hlavně k disputacím, týkajícím se posvátných textů. V Palestině existovaly také malé skupiny Židů, kteří mluvili jen hebrejsky o šabat a někdy i přes týden, tvořili je především kabalisté a chasidé z Cfatu¹⁵.

První tři vlny imigrantů z Evropy

První a druhá alija byly charakteristické složením imigrantů. Většinou to byli mladí svobodní lidé nebo mladé bezdětné páry, kteří byli studenty vysokých škol nebo jejich absolventy. Rozhodli se opustit antisemitskou Ruskou říši a začít nový život v zemi svých předků. Většina z nich pocházela z ekonomicky stabilní střední vrstvy a z tradičních rodin, které se nebránily moderním a světským myšlenkovým proudům.

Bilujim – jaro 1882

První aliju předcházela skupina dvaceti šesti idealisticky a nacionalisticky smýšlejících studentů nazývaných *bilujim*, kteří do Palestiny dorazili na jaře roku 1882. V kontaktu s Ben Jehudou byli už před samotným příjezdem do Izraele. Vyjádřili mu podporu jeho idejí, o kterých četli v různých hebrejských novinách. Byli zhnuseni otevřenou antisemitskou politikou ruské vlády a také sociálními a ekonomickými podmínkami ruských Židů. S Ben Jehudou si *bilujim* začali dopisovat a na základě jeho podpory a instrukcí se rozhodli emigrovat do Izraele. Po jejich příjezdu vznikla díky nim první moderní vlastenecká zemědělská kolonie Rišon Le-Cion v létě roku 1882.

¹⁴ Podle FELLMAN, Jack: *The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language*. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.31

¹⁵ Podle FELLMAN, Jack: *The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language*. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.31

1882-1904 První alija

První alija byla iniciována skupinou *Milovníci Sijónu* (חובבי ציון), což bylo hnutí v Rusku a Rumunsku, které reagovalo na evropské a ruské antisemitské pogromy z let 1881-1882. *První alija* tvořilo asi dvacet tisíc lidí, kteří s idealizovanou představou Palestiny utíkali před pogromy v Rusku. Z těchto důvodů byli tito přistěhovalci neorganizovaní, neškolení s příliš idealistickými představami země, do které jedou žít. Byli absolutně nevhodní pro práci v subtropické rozvojové zemi. Pro tuto skupinu bylo velice těžké se v Palestině uživit. Někteří z nich se vrátili zpátky, jiní byli nuceni využít pomoci oděské základny organizace *Milovníci Sijónu* a finančních prostředků barona Edmonda de Rotšilda. Z vlasteneckého hlediska nebyla tato skupina nápomocná a úspěšná. Naopak pro Ben Jehudu byla ideální půdou pro oživení hebrejského jazyka. Tito lidé byli nadšeni pro jakoukoli revoluční myšlenku, byli schopni naučit se jazyku rychle a také jelikož byla většina z nich mladá a svobodná mohli novou řeč předat svým potomkům.

1905-1914 Druhá alija

Druhá vlna přistěhovalců dorazila do Izraele v období krize a krátce po smrti zakladatele politického sionismu Theodora Herzla (+1903). Tvořili jí zejména nadšenci sionismu, kteří zpočátku podporovali socialistická reformní hnutí v Rusku, ale po pogromech v Kišiněvě 1903-1905¹⁶ a říjnové revoluci 1905 ztratili veškeré iluze o ruské vládě. Ta podporovala a sponzorovala protižidovské vzpoury. Na rozdíl od skupiny prvních imigrantů byla tato skupina již obeznámena s těžkými podmínkami v Palestině a byla připravena tvrdě pracovat pro budoucí dobro Palestiny bez jakékoli vnější pomoci. Velikou změnou a plusem u této skupiny byl fakt, že nezanedbatelná část z nich znala nebo mluvila alespoň trochu hebrejsky. Učili se buď v modernizovaných školách, které vznikly podle palestinského modelu v Rusku v devadesátých letech 19.st. nebo v rámci přípravných kurzů pro adaptaci v obtížných podmínkách v Palestině. Pocházeli z vyšší dělnické třídy a proletariátu a byli proto velice revolučně a nacionalisticky naladěni. Na rozdíl od první alije nebyli inspirováni Ben Jehudou. Jelikož se snažili aktivně používat hebrejštinu, sehráli důležitou roli v realizaci Ben Jehudova snu. Navzdory tomu, že k oživení hebrejského jazyka mělo dojít podle jejich evropských základů, ne podle Ben Jehudova jeruzalémského základu, který považovali za starý a nemoderní.

¹⁶ JOHNSON, Paul. Dějiny židovského národa. Řevnice: nakladatelství Rozmluvy, 1996. 845 str.

Problém s ortodoxními Židy

Jelikož uměli ortodoxní Židé psát hebrejsky, chtěl se jim Ben Jehuda přiblížit, protože předpokládal, že se díky jejich schopnostem mohou rychle naučit hebrejsky mluvit. Nechal si proto narůst plnovous a *pejzy* a jeho manželka si musela zakrýt vlasy *šejtlem* (parukou). Po zjištění, že pro Ben Jehudu není hebrejšтина svatým jazykem, ale jazykem světským a že jeho snahy o zavedení hebrejštiny jsou vlasteneckými a politickými, začali ho podezřívat a přestali se s ním stýkat. Po tomto nepříjemném zážitku se stal Ben Jehuda protináboženským extrémistou, který se například při registraci dal zapsat jako Žid bez vyznání. V té době si dal také oficiálně změnit své ruské příjmení Perlman na Ben Jehuda.

Sedm kroků Eliezera Ben Jehudy

Následující kapitola pojednává o tom, jak se Ben Jehudovi podařilo zavést moderní hebrejštinu do každodenního života. Pro tento výjimečný úkol bylo zapotřebí systematické a velice náročné práce. Jack Fellman ji rozděluje do sedmi základních kroků. Dovolila jsem si jeho rozdělení použít, protože mi připadá nejužitečnější a nejpřehlednější.¹⁷

1. První hebrejsky mluvící domácnost
2. Oslovení diaspory a místních obyvatel
3. Hebrejsky mluvící společnosti
4. Hebrejšтина skrze hebrejštinu ve školách
5. Noviny
6. ועדת הלשון העברית Hebrejský jazykový ústav
7. Slovník Eliezera Ben Jehudy – מילון הלשון העברית הישנה והחדשה¹⁸

1. První hebrejsky mluvící domácnost

Příjezd do Palestiny

Eliezer Ben Jehuda své ženě Deboře na lodi do Palestiny oznámil, že spolu budou mluvit jen hebrejsky. Debora si musela ze začátku vystačit jen s tím, co ji Ben Jehuda stihl na lodi naučit. Jeho hebrejšтина byla hebrejštinou diaspory odlišnou od té používané v Palestině. Po příjezdu proto musel přizpůsobit svou výslovnost a slovní zásobu palestinské variantě jazyka. S palestinskou hebrejštinou měl možnost setkat se již za svého pobytu v Paříži díky cestovatelům, kteří zemi navštívili. Jeho radost a nadšení byly veliké, když ve Svaté zemi slyšel hebrejštinu dokonce od jednoduchých lidí, jako např. od převozníka, hospodského, směnaře. Rozhodl se, že tuto hebrejštinu bude používat, očistí ji od gramatických chyb a na jejích základech postaví první hebrejsky mluvící domácnost po 1500 letech.

Ben Jehuda zastával názor, že k obrození jazyka může dojít jen tehdy, pokud jím bude hovořeno doma. Sám proto cítil potřebu jít všem ostatním příkladem. Prakticky ale bylo velmi obtížné hebrejštinu používat v každodenním životě, protože postrádala nezbytnou slovní zásobu pro domácí činnosti. Debora uměla hebrejsky jen velice málo a dokonce i sám Ben Jehuda měl problémy plynule hovořit a vyjadřovat se. Přesto se nikdy nevzdal a šel houževnatě za svým snem i přes výsměch ostatních. S každým chtěl mluvit jen hebrejsky a stál si na svém. Sám o sobě píše:

¹⁷ Podle FELLMAN, Jack. *The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language*. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str. 36

¹⁸ Bod č.7 Slovník Eliezera Ben Jehudy tvoří druhou základní část mé práce, proto o něm pojednávám ve zmíněné části a ne v rámci této kapitoly.

*Choval jsem se velmi hrubě, a tato hrubost způsobila vůči mně mnoho nenávisti a odporu v Palestině.*¹⁹

Když Eliezer Ben Jehuda chtěl, aby mu Debora nalila šálek kávy s cukrem, chyběla mu důležitá slova jako šálek, talířek, nalít, lžička a další. Proto ji žádal takto: „*Vezmi to a to a udělej takto a přines mi to a to a já budu pít.*“ (קחי כך וכך ועשי כך וכך והביי לי כך ואשתה). Se svou ženou mluvil Ben Jehuda pomocí znaků a symbolů, a pro ni bylo většinou velice těžké pochopit nejdůležitější slova.²⁰

První hebrejsky mluvící dítě - Itamar Ben Avi

V roce 1882 se Eliezeru a Deboře narodil první syn Ben-Cion Ben Jehuda בן-ציון בן יהודה (později nazývaný Itamar Ben-Avi (איתמר בן-אב"י). Debora se tak stala po 1500 letech první matkou mluvící jen hebrejsky. O této době získáváme informace hlavně z autobiografických knih Itamara Ben Aviho. Když přišli na návštěvu k Ben Jehudovi hosté podívat se na jejich nově narozeného synka, Ben Jehuda Itamara uspal, aby neslyšel, jak mluví cizími jazyky. V tradičním religiózním Jeruzalémě se dokonce tradovalo, že se Itamar narodil postižený, se slepenou pusinkou a že mu doktoři museli dávat jídlo trubičkou.

Uvádím zde úryvek z Itamarovy knihy עם שחר עצמאותנו, *Im šachar acmautenu (Na počátku naší nezávislosti)* עם שחר עצמאותנו, ve kterém Itamar popisuje, jak samotný rodinný přítel Jechiel Michal Pines (který byl prvním Ben Jehudovým společníkem při rozhodnutí mluvit s lidmi jen hebrejsky) prosí Deboru, aby na dítě mluvila jinou řečí než hebrejsky. Podle Pinesova názoru byla ještě moderní hebrejšтина neúplným jazykem, neměla dostatečnou slovní zásobu, a proto nebyla vhodná k výchově malého dítěte. Pines si byl také vědom toho, že Itamar nebude mít žádné kamarády, kteří budou mluvit hebrejsky. Z toho vyvozoval, že se může ze sociálního hlediska stát zaostalým. Ben Jehuda si stál za svým a byl takového názoru, že stojí za to obětovat talent svého syna pro hebrejský jazyk.²¹

Itamar až do svých tří let nevydal ani hlásku, celé město se Ben Jehudovi smálo a říkalo mu, že jeho dítě bude blázen. Ve výše zmíněné autobiografické knize popisuje Itamar úsměvnou historku o tom, jak vyslovil své první slovo. Jednoho dne, kdy Ben Jehuda odjel do Jafy, rozhodla se Debora zazpívat malému Itamarovi ukolébavku ve své rodné ruštině. Ben Jehuda se nečekaně vrátil domů, protože si něco zapomněl a velice se na Deboru rozlítil.

¹⁹ Přeloženo z angličtiny. Text originálu je původně hebrejský, ale jelikož jsem ho nedohledala, použila jsem anglickou verzi: SPIEGEL, Shalom: Hebrew Reborn, Ohio: Meridian Books, 1957. str. 390
I conducted myself very rudely, and this rudeness has created much hatred and opposition against me in Palestine.

²⁰ KLAUSNER, Josef, 1939b. str. 30 in FELLMAN, Jack. The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Jehuda and the Modern Hebrew Language. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.38, vzpomínky profesora Rivlina

²¹ SPIEGEL, Shalom: Hebrew Reborn. Ohio: Meridian Books, 1957. str. 391

Itamar pravděpodobně z šoku vyslovil své první slovo: אבא (táta). Ben Jehudovo rozhořčení a Debořiny slzy se proměnily v ohromnou radost.

אך רבי יחיאל-מיכל לא כן חשב, ונדנד את ראשו מתוך היסוס רב. בעצם בא להזהיר את אימי, מפני שני דברים: שלא תתן לאבי לנסוע מחר עם "ידידו הרומני" (יודילביץ') על גבי חמורים, לראשון-לציון. על חמורים ביום שלוג – כשחזהו חלש כל-כך, הרי זו סכנת-נפשות ממש, איבוד לדעת... והדבר השני – הוסיף פינס – הוא הענין "הישן", ענין הילד המסכן, שבעוד ירחים מספר ישלים את שנתו השלישית, והוא אילם ולא יפתח פיו.

- ומה יהיה בסופו? אל-נא תשעי – אמר פינס לאמי – לדברי הוזים המרגיעים אותך. נסי לדוכב את ילדך בשפה מדוברת. אם ב"יידית" ואם ברוסית היפה, השגורה בפך, בצרפתית, לשון שאת שומעת. שירי-נא לו מן השירים הידועים לך בלשונות החיות. את מחלת האילמות הסירי ממנו...

את הנסיעה ה"חמורית" לראשון-לציון דחה אבי, להפצרת אמי, לכמה ימים עד שהפשיר השלג והשתפר מזג-האוויר. בימי העדרו של אבי, בהיותה בודדת לנפשה, ורק אני, ילדה ה"אילם" אתה, עצמו געגועיה וגברה מצוקת נפשה, והיא נטלתני על זרועותיה ומלבה הכאוב החלו משתככים צלילי שירים נשכחים של ארץ-הצפון הרחוקה, רוסיה מולדתה. זה שנים לא שרה את השירים האלה, ולא שירים אחרים בכל לשון לועזית שהיא, כי חזקה עליה מצוות בעלה "אך ורק עברית". ערבים לאזני היו השירים האלה, גם מפני רוניותם וגם מפני שאמי האהובה שרה אותם. לשון זרה היתה לי הלשון ששמעתי בפעם הראשונה, ורק שורה אחת מתוך אחד השירים נחרתה במוחי, שורה אשר רדפה אחרי כל ימי חיי:

- פה סיניאם וולנום אוקיאנה (על פני גלי ים-התכלת)

זהו חרוז משירו של לרמונטוב, אחד המשוררים האהובים על אמי, שהרבה משיריו ידעה על-פה. ואני התרפקתי על אמי, ובקשתי בעיני עוד ועוד מן השירים אשר היטיבה כל-כך לשירם, והיא חזרה עליהם בכל זמן העדרו של אבי מן הבית. וקרה, שהיא שרה שיר רוסי גם ברגע שאבי חזר מדרכו, ואמי לא הרגישה בכניסתו הביתה. נסער ונרגש כולו, בעודו לבוש בגדי-הדרך, ואדרתו ונעליו מלוכלכים בבוץ – התחיל אבי שואג: - מה עשית? את כל אשר בנינו שנינו בבית עברי ראשון – הרסת ביום אחד? רוסית בביתנו זה ולבנו-בכורנו! רוסית! רוסית! רוסית!

לשוא ניסתה אמי להצטדק, להטיל קצת מן האשמה על פינס, וקצת על בדידותה ועל געגועיה שהעלו מתוך זכרונה שירים שהיו אהובים עליה. ומתוך כעס של אדם, הרואה את כל אשר בנה מוטל הרוס לעיניו, הטיל אגרופו בשולחן – שולחן קטן, שעליו החלה יצירתו של המילון העברי הגדול – ופוצצו לשברים.

- אין סליחה על כך, דבורה, כי שלחת יד בנפשי ובנפש בנו הבכור!...

למראה אבי הסועד ורותח, ואמי המתייפחת כתינוק שנתפס בקלקלתו – תפסתי במוחי הקטן את כל המתחולל בבית, הזדנקתי לעומת אבי, מתוך יצר ילד המגן על אמו אפילו בפני אביו, כנראה, ואזעק: - "אבא!"

אבי כרע על הכיסא הקרוב, ואמי תפסתני בין ידיה והעתירה עלי נשיקותיה החמות.

שניהם הרגישו פתאום, כי "מן העז יצא מתוק", ובתוך הזעזוע הגדול שעבר עלי, בראותי את אבי ברוגזו ואת אמי בצערה ובבכיה, הוסר האלם מעל שפתי, והדיבר בא אל פי.

באותו רגע שכח אבא את לרמונטוב, את "גלי ים התכלת" ואת כל הסערה שנתחוללה בגללם, סלח לאמי את חטא
"הפרת הנדר", והיא מחלה לו את חטא ניפוצ השולחן. פני שניהם האירו מתוך פיוס:
- ניצחה העקשנות. הילד העברי הראשון הוציא מפיו את הדבור העברי הראשון...²²

Dětské žvatlání v hebrejštině způsobilo v Jeruzalémě absolutní senzaci. Celé město se na tento zázrak chodilo do domu Ben Jehudy dívat. Aby dítě nevyrůstalo v nepřírozeném jazykovém prostředí bez nutné slovní zásoby, byl Ben Jehuda nucen vytvořit slova pro každodenní život v domácnosti. Podle vzpomínek Dr. A. Masieho byl v roce 1887 Ben Jehuda schopen hebrejsky nazvat všechno domácí nádobí a jídlo.²³ Jejich domácnost se proměnila v továrnu na slova, Ben Jehuda, Debora a dokonce i malý Itamar hledali a vymýšleli nová slova. Itamar měl do věku sedmi let zakázáno vycházet z domu a hrát si s cizími dětmi z toho důvodu, aby neslyšel žádný jiný jazyk než hebrejštinu.

V osmi letech začal navštěvovat francouzskou základní školu, jelikož uměl jen hebrejsky, byl dětmi odstrkován a nebyl v oblibě. Itamar moc nemluvil, ve škole spíše jen poslouchal. Podle jeho autobiografických knih a knih jeho nevlastní matky Chemdy prožíval velice těžké dětství, ostatní děti si s ním nehrály, často musel zůstat sám doma, Ben Jehuda při svém pracovním vytížení na něho a další sourozence neměl vůbec čas a jeho matka Dvora a dva mladší sourozenci zemřeli, když mu bylo devět let.

Hlavním cílem Ben Jehudy bylo v této fázi dokázat, že tzv. mrtvý jazyk může být používán v každodenním životě. Sám o tom píše v úvodu svého slovníku:

„Pokud jazyk, kterým se přestalo mluvit, ale jeho zbytky se dají zachránit, se může znovu stát mluveným jazykem jednotlivce pro všechny účely života, není pochyb, že může být také mluveným jazykem komunity.“²⁴

Svou vlastní rodinu použil Ben Jehuda k tomu aby dokázal, že hebrejšтина může být naučena doma, tak jako každý jiný přirozeně používaný jazyk.

Další čtyři hebrejsky mluvící rodiny

Podle Ben Jehudova příkladu začaly další čtyři rodiny v Jeruzalémě mluvit doma jen hebrejsky. Byly to rodiny Davida Judeleviče, Josefa Mejuhase, Jehudy Gracovskiho a Arje

²² איתמר בן-אב"י: עם שחר עצמאותנו, 16-18

²³ KLAUSNER, Yosef, 1939b. str.36 in FELLMAN, Jack. The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.38

²⁴ Přeloženo z angličtiny. Text originálu je původně hebrejský, ale jelikož jsem ho nedohledala, použila jsem anglickou verzi: FELLMAN, Jack. The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973.str.39

If a language which has stopped being spoken, with nothing remaining of it save what remains of our language, can return to be the spoken language of an individual, for all necessities of life, there is no room to doubt that it can be the spoken language of the community.

Hurvice. Jelikož výše zmínění Židé byli mladí a neměli velký vliv na společnost, jejich význam byl nepatrný. Alespoň pomohli na začátku tohoto nelehkého jazykovědného boje.

Smrt manželky Debory

V roce 1891 zemřela na tuberkulózu ve věku 37 let Ben Jehudova milovaná žena Debora. Po sobě zanechala pět dětí, Itamarovi nejstaršímu z nich bylo devět let. Její tělo bylo prohlášeno za *terefa* (nečisté), z důvodu nenávisti ortodoxních religiózních skupin vůči Ben Jehudovi. Na Ben Jehudu byl dokonce vyhlášen náboženský zákaz.

Paní Perlmanová, Ben Jehudova matka, mu nějakou dobu pomáhala a starala se o pozůstalé děti. Do dvou měsíců od Debořiny smrti zemřel druhý syn Avi Chajil a ve stejném měsíci zemřely jeho dvě nejmladší sestry. Všichni byli pochováni na vrcholku Olivové hory. Pro Ben Jehudu bylo toto období jedním z nejhorších, jedna tragédie střídala druhou. Na základě velmi špatného zdravotního stavu (znovu se mu zhoršila tuberkulóza) mu doktor sdělil, že bude žít maximálně šest měsíců a zakázal mu znovu se oženit. Jaká rána to pro něj byla, když Debora, která se o něj vždy starala a dbala na to, aby se jeho zdravotní stav nezhoršil, zemřela na „jeho“ nemoc.

Druhá Ben Jehudova manželka Chemda

Ben Jehuda se musel starat sám o své dvě děti. Aby mohl pokračovat ve své práci, potřeboval v domácnosti ženskou ruku. Nedbal na rady doktora a napsal nejmladší sestře své zesnulé ženy Bele (בילה) o své tíživé situaci a požádal ji, aby za ním přijela, vzala si ho a postarala se o sestřiny děti. Bela nabídku přijala a za půl roku od Debořiny smrti přijela do Jeruzaléma. Vzala si Ben Jehudu, změnila si své světské jméno na hebrejské Chemda (חמדה) a začala se učit hebrejsky. Chemda se dobře starala o celou rodinu a Ben Jehuda se díky ní mohl soustředit na největší práci svého života, slovník antické a moderní hebrejštiny. Byla mu výborným společníkem pro jeho literární aktivity. Naučila se hebrejsky tak dobře, že mohla publikovat překlady a krátké hebrejské příběhy v Ben Jehudových novinách *Ha-Cvi* (הצבי) a *Haškafa* (השקפה)²⁵. S Chemdou měl Ben Jehuda dalších šest dětí.

2. Oslovení diaspory a místních obyvatel

Přestože jen několik málo rodin začalo mluvit doma hebrejsky, stále to nebylo dostatečné množství pro obrození jazyka v celém národě. Ben Jehuda si byl vědom nutnosti oslovit co nejširší skupinu lidí, aby mohlo nastat celonárodní jazykové obrození. Jedním z prostředků, jak Židy oslovit bylo publikování několika článků v místních novinách *Ha-Chavacelet*, ve kterých pracoval.

²⁵ Viz. Bod 5 Noviny

V textech zdůrazňoval důležitou souvislost jazykového obrození s celkovou revitalizací národa. Ze začátku se soustředil na oslovování skupin mladých nacionalisticky smýšlejících Židů z Evropy, hlavně z Ruska. Ti byli pro Ben Jehudovy plány velice nadšeni, na rozdíl od místních obyvatel, kteří většinou reagovali netečně. Jeho příklon k mladým ruským přistěhovalcům byl přirozený, jelikož Ben Jehuda sám byl mladým ruským Židem.

Noviny *Ha-Chavacelet* plnily dvojí funkci. Byly jak hlavními novinami pro židovskou komunitu v Palestině, tak hlavním komunikačním prostředkem s diasporou. Tímto způsobem mohl Ben Jehuda oslovit obě komunity najednou. V následujícím anglickém úryvku z novin *Ha-Cvi*, jak ho uvádí Fellman, Ben Jehuda píše o jazykovém obrození:

*Jen v Palestině budeme moci vytvořit skoro nový jazyk, který bude zcela starý, to znamená jazyk v duchu našich praotců ve veškeré jeho moci a slávě, v jeho duchu a pružnosti. Jen tady budeme moci zaplnit to, co chybí... Ale až doteď nic nebylo v tomto směru uděláno... Až do teď nebyli v naší vlasti výzkumníci a badatelé našeho jazyka. Musíme je vytvořit... O tom jsme se chtěli poradit s naší (židovskou) mládeží v Rusku, kterým je myšlenka nacionalismu vzácná. Je vhodné a správné, aby se tohoto velkého úkolu zhostili... Vy, mládeži,... spojte se, sjednoťte se, vytvořte skupiny, které obnoví náš uvažující jazyk v zemi našich praotců.*²⁶

Tři články v Ha-Chavacelet (č. 26, 1882/1883)

První ze tří nejdůležitějších článků otisknutých v *Ha-Chavaceletu* týkající se obrození hebrejského jazyka se jmenuje תחיית השפה העברית (Obrození hebrejského jazyka). V této stati Ben Jehuda pokládá otázku, jak je možné, aby národ žil ve své zemi a přitom neměl svůj společný jazyk. Zároveň konstatuje, že pokud má národ jeden stát a nemá jeden jazyk, nepodaří se mu být jednotným národem. Dále se ptá, jak je možné oživit jazyk otců a jak je možné vložit ho do úst celého národa. Tyto teze dále rozvíjí se svým druhým článkem.

Ve třetím artiklu již formuluje konečné řešení k těmto problémům. Vidí ho v lidech samých a v jejich každodenním životě. Pokud se Židé po malých krůčcích nenaučí používat

²⁶ HA-CVI 17, 1886/87. str.1 in FELLMAN, Jack. The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.41
Přeloženo z angličtiny. Text originálu je původně hebrejský, ale jelikož jsem ho nedohledala, použila jsem anglickou verzi:

Only in Palestine will we truly be able to create almost a new language which will be completely old, that is, (a language) in the spirit of the language of our forefathers in all its power and glory, its spirit and suppleness. Only here will we be able to fill in what is lacking... But until now nothing has been done with respect to this... Until now there have not been in our land researchers and investigators into our language. We must create them... This is what we have thought to advise the youth of our nation in Russia to whom the idea of nationalism is dear. It is fitting and proper for them to take this great task into their hands... You, youth,... unite, join, form groups to revive our withering language in the land of our fathers!

hebrejštinu doma, na ulici, na tržišti a s kamarády, nebude možné ji zavést ani jako vyučovací jazyk a veškeré snahy o jeho oživení budou zbytečné.

V Palestině se nevyskytoval ani jeden jazyk, který by převyšoval všechny ostatní a mohl by být oficiálním jazykem. Turečtina a arabština, byly sice dva nejsilnější jazyky, přesto však nespojovaly všechny obyvatele Palestiny a také nebyly nacionalisticky orientované. Ben Jehuda věděl, že Turecká říše je na spadnutí a že po ní Palestinu ovládne buď Velká Británie nebo Francie, velmoci se silným národním povědomím a s vědomím důležitosti vlastního jazyka, které budou své jazyky chtít určitě do Palestiny zavést. Také z těchto důvodů bylo obrození hebrejštiny v tomto období nezbytné.

Ukázka z třetího článku Ben Jehudy v Ha-Chavacelet:

V historii Izraele nebylo období, kdy by bylo zapotřebí tolik jednoty jako dnes. Musíme tentokrát vykonat obrovský a závažný úkol, který není v silách jednoho člověka ani tisíce lidí, ale pouze v síle jednoho národa. Ale národ nedosáhne takovéto jednoty pokud nebude mluvit jen jedním jazykem, a jazyk jiný než jazyk jeho praotců mu tuto jednotu neumožní! Tak jako země Izrael je jedinou zemí, která má moc shromáždit všechny děti Izraele roztroušené ve všech zemích, tak je hebrejský jazyk jediným jazykem, který může sjednotit srdce všech dětí tohoto národa... Ale jak může tento mrtvý jazyk žít a jak ho můžeme vložit do úst celého národa? Jak ho vložíme do úst ženám a dětem? Můžeme vykonat tento zázrak ve školách? Ale kdy a jak? Víme, že školy hrají důležitou roli při obracení celého národa k jednomu jazyku, tak rychle jak se ruský jazyk stal jazykem celé nové generace v Rusku. Ale hebrejský jazyk je mrtvý v ústech národa a je živý pouze v literatuře. Nebudeme ho schopni oživit jen prostřednictvím škol. Uplynou stovky let než se něco takového přihodí, a možná se nám nepodaří mluvit hebrejsky ani za stovky let... a hebrejštiny vymře.²⁷

²⁷ Ha-Chavacelet 26, 1882/1883. str.217-218 in FELLMAN, Jack. The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.42-43
Přeloženo z angličtiny. Text originálu je původně hebrejský, ale jelikož jsem ho nedohledala, použila jsem anglickou verzi:

There was no time for Israel... when unity was needed so much as today. We must accomplish this time a very great and weighty matter, which is not within the power of one man and not in the power of thousands today, but only within the power of the entire nation. But the nation will not have this unity unless it speaks only one language, and a language different from the language of its forefathers will not give it this unity! Just as the land of Israel is the only land which has the power to draw together all the children of Israel scattered among all countries, so the Hebrew language is the only language which can unite the hearts of all the children of this nation... But how can this dead language live and how can we put it in the mouths of all the nation? But when and how? We know that the schools play a large role in turning a nation entirely over to one... language, as the Russian language has quickly become the language of an entire new generation in Russia... But the Hebrew language is dead in the mouths of the nation and only lives in its literature. We will not be able to revive it...only through the means of the schools, and hundred of years will pass until this can occur, and maybe we will not succeed in speaking Hebrew even after hundreds of years... and Hebrew will die forever

3. Hebrejsky mluvící společnosti

תחית-ישראל, Společnost za obnovu Izraele

V roce 1882 ve spolupráci s Jechielem Michalem Pinesem, Davidem Jelinem, Josefem Mejuchasem a doktorem A. Maziou založil Ben Jehuda společnost תחית-ישראל.²⁸ Tato Společnost byla založena na pěti principech: práce na svaté zemi a růst produktivního obyvatelstva v zemi, obrození mluvené hebrejštiny, vytvoření moderní hebrejské literatury a vědy v národním duchu, vzdělávání mladých v národním a zároveň ve světovém humanistickém duchu a aktivní opozice systému chaluka (חלוקה).²⁹

Jechiel Michal Pines byl asi jediným osvíceným Židem v Jeruzalémě co se týče používání mluvené hebrejštiny. Již v prvních týdnech Ben Jehudova pobytu v Izraeli se spolu dohodli, že budou mluvit jen hebrejsky. Pinesovi se ale stávalo, že se nechal ovlivňovat lidmi, kteří mu říkali, ať nedělá blázna a ať mluví jako normální člověk. Proto často sklouzával zpátky k jidiš.

Cíle Společnosti

Jedním z hlavních pravidel *Společnosti za Obnovu Izraele* bylo, že jeho členové museli mluvit na společných zasedáních, na tržišti i na ulici jen hebrejsky bez jakéhokoli studu. Měli za povinnost učit své děti a ostatní členy domácnosti hebrejskému jazyku. Společnost měla za cíl očistit jazyk od jeho nedokonalostí a zavést ho jako vyučovací jazyk do škol. V prvních kritických letech existence měla jen pět až šest členů, mezi ně patřili např. David Jelin, Nisim Bechar a Chajim Hiršenson.³⁰

Časem se však *Společnost za Obnovu Izraele* תחית ישראל se musela proměnit v tajně organizovanou. Mezi tradičními jeruzalémskými Židy a tureckými autoritami sílilo podezření a nepřátelství vůči její aktivitě. V úkrytu už nemohla být dost účinná.

Dalším cílem byla výuka hebrejštiny židovských žen, které jako budoucí matky mohly jazyku vyučovat své děti. Přesto po šesti letech fungování *Společnosti* byl Ben Jehuda nucen konstatovat, že ani jedna dívka v Jeruzalémě nemá o hebrejštině ani ponětí.

Přes všechny neúspěchy byla *Společnost za obnovu Izraele* תחית ישראל brána jako příklad pro ostatní podobné spolky v diaspoře a v Palestině.

²⁸ האנציקלופדיה העברית – כללית, יהודית וארצישראלית: כרך תשיעי, ע' 130: עוד ב1882 יסד בן יהודה, ביחד עם י. מ. פינס, דוד ילין, יוסף מיוחס וד"ר א. מזי"א, את האגודה "תחית-ישראל".

²⁹ Chaluka – Mnoho evropských především ortodoxních Židů se přestěhovalo do Palestiny z náboženských důvodů se záměrem celý den jen studovat a modlit se. Systém chaluka poskytoval ekonomický základ těmto především aškenázským ortodoxním Židům a osvobodil je od povinnosti vydělávat si na živobytí. Palestinské ješivy často dostávaly podporu židovských obcí ze zahraničí.

³⁰ FELLMAN, Jack. The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str. 45

שפה ברורה , Spolek pro čistý jazyk

V roce 1889 byl Ben Jehudou a některými jeho sympatizanty založen další spolek שפה ברורה (*Spolek pro čistý jazyk*). Lišil se od *Společnosti za obnovu Izraele* tím, že se zaměřoval čistě na záležitosti týkající se hebrejského jazyka. Jeho hlavním cílem bylo odstranit hantýrky, aškenázskou a sefardskou, které způsobovaly velké rozdělení mezi lidmi. Aškenázský Žid nazýval Židem jen aškenázského přítele, nikoli sefardského a naopak. Tyto rozdíly tak způsobovaly dokonce nenávist a apatii mezi těmito dvěma skupinami.

Metody použité k dosažení určeného cíle byly tyto (podle Ben Aviho, 1941):

1. *Spolek pro čistý jazyk* (שפה ברורה) bude hledat ženy, které umí mluvit hebrejsky a ty budou vyučovat hebrejštinu, čtení a psaní ostatní ženy a dívky v každé domácnosti a v každé dívčí škole, ve které bude projeven zájem. Taktéž se budou snažit zavést výuku hebrejštiny do základních a jiných škol.
2. *Spolek* bude vydávat menší publikace, které budou obsahovat důležitou slovní zásobu pro každodenní život s pojmy pro domácí a obchodní použití. Pro tento účel bude vytvořena speciální literární komise, která bude nově zavedené pojmy kontrolovat.
3. *Literární komise* bude nová slova hledat v hebrejské literatuře a následně je bude publikovat, aby byla k dispozici všem společenským vrstvám. Komise bude také nová slova vytvářet po konzultaci s nejlepšími odborníky na hebrejskou gramatiku a literaturu.
4. *Spolek* bude podporovat každého, kdo se rozhodne začít doma mluvit hebrejsky a bude se mu snažit jeho rozhodnutí usnadnit.³¹

Tento nový *Spolek* přináší ducha sebevědomí v budoucnost používání hebrejského jazyka. Přesto k posunu a pokroku docházelo velice pomalu. *Spolek* zažíval neustálou opozici ze strany aškenázských Židů a dalších židovských skupin. V roce 1891 se *Spolek pro čistý jazyk* rozpadl z důvodů apatie a nezájmu jejích členů a také kvůli rozdílným názorům týkajícím se metod a cílů společnosti.

Chemda Ben Jehuda popisuje členy *Spolku* a jejich morálku:

Jen několik mužů, kteří měli sloužit v tomto spolu, mělo takovou horlivost jako Eliezer Ben Jehuda. Jeden z vybraných byl částečně slepý. Druhý byl úplně slepý. Třetí dělal rád proslovy. Čtvrtý hlasitě oponoval všemu, čemu dávala přednost většina.

Kdykoli bylo svoláno setkání, část členů přišla o jednu nebo dokonce dvě hodiny později. Někteří poslali omluvu, že je příliš teplo nebo že se báli jít ven za deště. Pokud byla

³¹ Podle FELLMAN, Jack. *The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language*. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str. 46

*setkání v noci, byli tam vždy tací, kteří se báli, že si v tmavých ulicích zlomí nohu. Další odmítli přijít za studeného počasí, pokud jim nebude zaručeno vyhřívání místo setkání.*³²

Přes veškeré Ben Jehudovo snažení a plánování bylo v roce 1902 v Jeruzalémě jen deset rodin, které mluvily hebrejsky a jen dvacet žen a dívek, které reagovaly na výzvy spolku.³³ Hebrejščina byla používána jen v jedné sefardské škole, několika sefardských ješivách a ve dvou aškenázských chederim.³⁴

4. Hebrejščina skrze hebrejštinu ve školách (עברית בעברית)

Pro realizaci Ben Jehudova snu bylo nezbytně nutné naučit hebrejsky budoucí generaci, děti ve školách. Přesto mu byl ještě v roce 1902 přístup k dětem a studentům stále zakázán. Ve svém úvodníku v HaHaškafě 1902-1903 si posteskne:

*Vidím, že je nemožné přesvědčit ty, kteří vedou školy v Palestině k tomu, aby byl hebrejský jazyk používán jako mluvený jazyk mezi učiteli a žáky.*³⁵

Nissim Bechar ředitel chlapecké školy *Tora U-Mlacha*, která patřila pod *Alliance Israélite Universelle*³⁶, byl velkým stoupencem Ben Jehudy. Mluvil doma s rodinou hebrejsky a byl také členem *Společnosti za obnovu Izraele*. V roce 1883 se Bechar rozhodl, že mohou na jeho škole studovat jak sefardští tak aškenázští žáci. Aby mohl svůj záměr zrealizovat, byl nucen vyřešit problém s různými jazyky, kterými studenti doma hovořili. Proto nabídl Ben Jehudovi práci učitele hebrejského jazyka. Ten nabídku přijal pod podmínkou, že bude moci učit jen v hebrejštině. Bechar jakožto zkušený učitel jazyků Ben Jehudovu podmínku schválil, přestože tzv. přirozená metoda (עברית בעברית) nebyla v té době v palestinských školách vůbec obvyklá.

³² ST. JOHN, Robert: *The Tongue of the Prophets*, Garden City, NY: Doubleday, 1952. str.256

Přeloženo z angličtiny. Text originálu je původně hebrejský, ale jelikož jsem ho nedohledala, použila jsem anglickou verzi:

Few men could be found to serve on such a board who had the crusading zeal of Eliezer Ben Yehuda. One of those finally chosen was partially blind. A second was totally blind. A third liked to make speeches. A fourth vociferously opposed everything the majority favored. Whenever a meeting was called, a number of the members would appear one or even two hours late. Some would send excuses, saying that the day was too hot or that they feared to go out in the rain. If the meetings were at night there were always those who worried about breaking a leg in the dark streets. Others in cold weather refused to attend unless they were guaranteed a heated meeting place.

³³ Haškafa 19, 1902/03. str.54 in FELLMAN, Jack. *The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language*. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.47

³⁴ Ha-Doar 8, 1936. str.132 in FELLMAN, Jack. *The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language*. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.47

³⁵ Přeloženo z angličtiny. Text originálu je původně hebrejský, ale jelikož jsem ho nedohledala, použila jsem anglickou verzi: Haškafa 19, 1902/3. str.47-48 in FELLMAN, Jack. *The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language*. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.48:

I see that it is impossible to persuade those in charge of the schools in Palestine to have the Hebrew language used as a spoken tongue between teachers and pupils.

³⁶ Alliance Israélite Universelle – francouzsko-židovská filantropická organizace, která sponzorovala školy s moderní výukou a jiné instituce v Palestině

Ben Jehuda vyučoval šest až osm hodin denně po šest dní v týdnu. Jen po několika měsících učení se jeho zdraví začalo velice zhoršovat a byl nucen učení nechat. Přestože byla tato práce pro něj velice náročná, konečně mu umožnila začít reálně uskutečňovat jeho sen.

Ben Jehuda se setkal s velice pozitivní odezvou z řad studentů a dokonce učitelé David Jelin a Josef Mejuchas, kteří jeho výuku sledovali, začali používat jeho metod vyučování. Také přistěhovalci z řad *bilujim*, kteří byli s Ben Jehudou v neustálém kontaktu, používali jeho metody výuky v nových zemědělských osadách, které založili.

Ze svého úspěchu byl Ben Jehuda velice nadšen a povzbuzen. Podle jeho teorie by děti, které se začnou hebrejsky učit ve škole již v nízkém věku, mohou po několika letech mluvit plynule hebrejsky navzdory jazyku, kterým mluví jejich rodiče. Když jejich rodiče uslyší své děti plynule konverzovat v hebrejštině, budou se podle jejich příkladu snažit hebrejsky hovořit také.

Ben Jehuda se o tomto svém plánu zmiňuje ve svých novinách *Ha-Cvi*:

*Hebrejský jazyk se bude šířit ze synagogy do studovny, a ze studovny do školy a ze školy do domácností a stane se živým jazykem.*³⁷

Z Jeruzaléma se Ben Jehudovy metody výuky šířily do všech škol po celé zemi. Byly obzvláště populární u mladých učitelů, kteří vyučovali v nových zemědělských osadách. Byli to hlavně přistěhovalci z Ruska, Rumunska a dalších částí východní Evropy. Přestože většina těchto učitelů neměla žádnou praxi ve školství byli nuceni v důsledku nedostatku jiných zaměstnání v tomto oboru začít pracovat. Pro ostatní bylo vyučování jen přivýdělkem při jejich zaměstnání v zemědělství. Díky těmto učitelům, kteří byli povětšinou izolováni v různých nových osadách a díky jejich boji se podařilo uskutečnit obrození hebrejského jazyka v řadách nejmladší generace. Byli to ve své podstatě nezkušení učitelé, kteří bez knih učili téměř mrtvý jazyk, u kterého museli v rámci výuky tvořit novou terminologii.

Nejpoužívanější jazyky Palestiny

Na konci 19.století byly největšími rivaly hebrejského jazyka jidiš, ladinos, arabština, francouzština a němčina. První tři zmíněné byly navíc každodenními jazyky největších židovských komunit a také jejich tradičních židovských škol. Hebrejštiny se používala jen při překladech náboženských textů Pentateuchu a Babylónského Talmudu. Nejčastějším způsobem výuky bylo doslovné překládání náboženských textů. Nahradit tyto každodenně

³⁷ Přeloženo z angličtiny. Text originálu je původně hebrejský, ale jelikož jsem ho nedohledala, použila jsem anglickou verzi: Ha-Cvi 31 (1886/87), 146. in FELLMAN, Jack. *The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Jehuda and the Modern Hebrew Language*. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.49
The Hebrew language will go from the Synagogue to the House of Study and from the House of Study to the school and from the school it will come into the homes and... become a living language.

používané jazyky bylo nesmírně obtížným úkolem. Arabština byla navíc jazykem místních nežidovských obyvatel.

Na druhou stranu byly tyto jazyky vzpomínkou na nenáviděnou diasporu a hebrejšťina je mohla jako národní jazyk jejich nové země nahradit. Francouzština a němčina byly používané hlavně v moderních židovských školách podporovaných ze zahraničí.

Zkušenosti mladého učitele Jicchaka Epštejna

O přirozené metodě *hebrejšťina skrze hebrejštinu* a o způsobu výuky nezkušených učitelů z diaspory se dozvídáme z autobiografického článku *Bez zkušeností* mladého učitele z Litvy Jicchaka Epštejna, který se do Izraele přistěhoval v roce 1886.

O svém vztahu k hebrejskému jazyku a o svých zkušenostech s výukou píše:

Moje hebrejšťina byla produktem vesnické školy v Litvě. Tam jsem se učil až do bar micvy jen Talmud a trochu Bibli. Několik let jsem také strávil v semináři Bet Ha-Midraš v Oděse bez učitelů a bez systému studia. Několikrát jsem se začal učit gramatiku, ale první kapitoly mě odradily a nikdy jsem nedošel ani ke slovesu. Od doby, kdy jsem začal studovat na střední škole, jsem zanedbával Talmud a dokonce i moderní hebrejskou literaturu jsem četl jen velmi málo. Proto, když jsem přišel do Palestiny byla pro mě hebrejšťina pasivním jazykem. Uměl jsem ji číst, ale neuměl jsem jí psát. Nikdy jsem nic hebrejsky nevyučoval. Na jaře roku 1891 byla v Jafě otevřena škola pro dívky se dvěma třídami a já jsem měl být její ředitel. Nikdy předtím jsem na státní škole nepracoval a nic jsem nečetl o vzdělání a výchově. Psychologie, věda a dějiny vzdělání pro mě teprve začaly existovat a dokonce odpověď na otázku, jak vyučovat základům čtení, psaní a jazyků jsem nevěděl.

O výuce hebrejštiny bez knih a prostředků se zmiňuje dále:

Z důvodu nedostatku praxe ve školství a nedostatku potřebné literatury jsem si musel všechno vymýšlet sám. Tato práce byla pro mě dvojnásobně náročná vzhledem k novému jazyku. Měl jsem daleko k povolání učitele. V Palestině ještě neexistovala žádná kniha pro výuku hebrejštiny. V každém případě jsem neměl žádnou k dispozici, a vzpomínám si, že z prvních zadání, které jsem vytvořil na sčítání a odčítání jsem byl velmi šťastný, jako bych vytvořil něco, co nikdy předtím neexistovalo. Hlavní zdroj mé originality byl odhalen ve výuce jazyků. Vznešený a důležitý problém stál přede mnou. Jak se učí cizí jazyk bez použití jazyka studenta? Neměl jsem žádnou knihu příkladů. Nevěděl jsem nic o přímé metodě. Pokud bych

*chtěl učit metodou překladu, musel bych překládat do arabštiny a jidiš, ale tato myšlenka mě ani nenapadla, protože ve mně míchání jazyků způsobovalo nechut’.*³⁸

Postřehy Jicchaka Epštejna zde uvádím proto, abychom se mohli dozvědět něco více o nezkušených učitelích hebrejštiny v Izraeli konce 19.století. Epštejnův přínos do výuky hebrejského jazyka byl veliký. Podobně jako Ben Jehuda vytvořil systém výuky nazývaný hebrejštinu skrze *hebrejštinu, přímá metoda* nebo *přirozená metoda*, Epštejn v roce 1900 publikoval knihu *Hebrew through Hebrew*, ve které tuto metodu popisuje.

Přirozená metoda je metoda při které se dítě učí jazyk přirozeně, to znamená tak, jak by se ho naučil od své matky, bez učitelů a bez knih. Ne teoreticky, ale prakticky tím, že jím bude mluvit. Student nejprve začne jazykem hovořit a potom plynule přejde z mluvení na čtení knih. Při čtení přirozeně pochopí obsah a nebude si ho muset překládat do svého jazyka.

V roce 1889 byly otevřeny první hebrejsky mluvící školky a dokonce i tříleté děti, které ještě nemluvíly plynule žádným jazykem, se začaly zúčastňovat hodin přirozené metody a brzy začaly hebrejsky hovořit. Malé děti začaly považovat hebrejštinu za mnohem lepší než kterýkoli jiný jazyk, odmítaly dokonce jidiš jejich rodičů.

Článek v novinách *Haškafa* 17 z roku 1902 popisuje úsměvnou situaci, na které názorně vidíme, jak si děti hebrejštinu zamilovaly a odmítaly mluvit jiným jazykem:

Uvádíme zde krátký a zajímavý příběh, který ukazuje, že děti mají opravdu rády svůj jazyk. Jeden muž vzal malé dívence, která chodila do školy jen měsíc, panenku, kterou držela v ruce. Chudinka malá se velice rozzlobila, chytila muže za kabát a křičela na něho hebrejsky: Dej mi to, dej mi to!

³⁸ Přeloženo z angličtiny. Text originálu je původně hebrejský, ale jelikož jsem ho nedohledala, použila jsem anglickou verzi: Kimhi ed., 1928. str.147-149. in FELLMAN, Jack. *The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language*. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str. 51-52
My Hebrew was the product of a school in a Lithuanian village. There I learned until Bar-Mitzva confirmation only Talmud and a little Bible. A few years were also spent in the Bet Ha-Midrash Seminary in Odessa, without teachers and without a system of study. A few times I began to learn grammar... but the first chapters would dull my appetite, and I never even reached the verb. From the time I entered High School, I neglected Talmud and even of modern (Hebrew) literature I read only very little. Therefore, when I came to Palestine, Hebrew was for me a passive language. That is I knew how to read it, but no how to write it... I had never taught anything in Hebrew... In the spring of 1891, a school was opened for girls in Jaffa with two classes, and I was to be its principal. I had never before been in a public school and I had read nothing on teaching and education. Psychology, the science and history of education...were yet to exist for me, and even the question of how to teach the rudiments of reading, writing, and language I did not know. If from lack of any experience in my work and from lack of books, I had to invent everything...this job was double for me with regard to language... I was far from the world of teachers. No teaching book for Hebrew yet existed in the country. At any rate none had come into my possession, and I remember that the first questions I composed for addition and subtraction made me ever so happy, as if I were creating something which never before had existed. The chief source of my originality was revealed in the teaching of language. An exalted and weighty problem stood before me... How does one teach a foreign language without using the language of the student? I had no sample book before me. I knew nothing about the Direct Method. If I had wanted to teach by translation, I would have had to translate into Arabic and Yiddish, but this idea didn't even enter my mind, for mixing of languages raises in me a blind feeling of disgust.

Ale ten muž se tvářil, že ji nevidí. Chtěl využít jejího naříkání k tomu, aby zjistil jestli má pro slovo panenka hebrejský výraz.

Co ti mám dát?

Dej mi to, dej mi to! Pokračovala v slzách a v žádném případě nemohla najít ten správný výraz. Ale když viděla, že ten muž je tvrdohlavý, zakřičela na něj: Dej mi... toho kluka z kamene! Muž jí na to řekl: Nevím, co to znamená, řekni mi to v jidiš a já ti dám zlaťák. A když to říkal, ukázal jí nablýskaný zlaťák. Dívka nabídku odmítla, vrátila mu zlaťák a také jejího kluka z kamene, protože by nehebrejské slovo nevyslovila za žádných okolností.³⁹

5. Noviny

Dalším krokem oslovení široké veřejnosti byla pro Ben Jehudu média, konkrétně noviny. Od svého příjezdu do Palestiny v roce 1881 publikoval Ben Jehuda své články v týdeníku *Ha-Chavacelet*. Protože nebyl šéfredaktor Frumkin podle jeho názoru dostatečně revolučně a nacionalisticky naladěný, rozhodl se v roce 1884 z novin odejít a založil si své noviny *Ha-Cvi*.

HaCvi, HaOr a HaHaškafa⁴⁰

Or roku 1884 do roku 1914 začal Eliezer Ben Jehuda vydávat v Jeruzalémě své vlastní noviny někdy jako týdeník, čtrnáctideník nebo deník. V říjnu roku 1884 začal vydávat noviny *HaCvi* הצבי (*Gazela*). Mezi lety 1890 až 1893 noviny vydával pod jménem *HaOr* האור (*Světlo*) a pod nadpisem byl dodatek *přídavek k HaCvi* (הוספה להצבי). Od května 1893 do dubna 1901 byly noviny publikovány znovu pod názvem *HaCvi*. Mezi lety 1902 až 1908 nebyly noviny *HaCvi* vydávány a místo nich publikoval Ben Jehuda týdeník *Haškafa* השקפה (*Vize*). Změna názvu byla pravděpodobně způsobena tureckou a ruskou cenzurou. Od září roku 1908 do roku

³⁹ Přeloženo z angličtiny. Text originálu je původně hebrejský, ale jelikož jsem ho nedohledala, použila jsem anglickou verzi: Haškafa 17, 1902/03, str. 130 in FELLMAN, Jack. *The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language*. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.54: *Here is small and interesting story, which shows that truly the children love their language. One of the inhabitants took from a little girl who, only a month ago had begun to go to school, a doll which she held in her hand. The poor little thing, she was struck by the wicked thing he had done to her, and she grabbed the man by his coat and cried out in Hebrew: Give it to me, give it to me!*

But the man showed an indifferent face. He wanted to test the wailer, he wanted to see if she had a word in Hebrew for the noun doll.

What should I give?

Give it to me, give it to me! She continued in tears, and in no way did she found a noun. But, on seeing that her robber was stubborn, she suddenly cried: But give me... the boy of stone!

He said to her: I don't know what that is, tell me in Yiddish and I will give you a gold coin. And in saying that, he showed her the shiny gold coin. And the girl refused and put the gold coin in his hand and also her boy of stone, but a non-Hebrew word she wouldn't utter under any circumstances.

⁴⁰ Podle [Http://jnul.huji.ac.il](http://jnul.huji.ac.il) [online]. The Hebrew University of Jerusalem, E. Safran Campus, Givat Ram, Jerusalem : Jewish National and University Library, [1999] , Last updated: March 2009 [cit. 2008-07-02]. Text v hebrejštině a angličtině. Dostupný z WWW: <<http://jnul.huji.ac.il/dl/newspapers/hazevi/html/hazevi.htm>>.

1910 noviny znovu vycházely pod názvem *HaCvi* a od října roku 1910 znovu pod názvem *HaOr*.

V novinách publikovali jak jeruzalémští dopisovatelé tak noví přistěhovalci, Ben Jehudova druhá manželka Chemda a jeho syn Itamar Ben Avi. Od roku 1897 byl v rámci novin vydáván sloupek nazvaný *HaIkar HaJehudi* האכר היהודי (*Židovský rolník*), který pojednával o farmářských a zemědělských pracích a později se z něj stal nezávislý týdeník.

Styl a cíl novin Ben Jehudy

Ben Jehuda chtěl vytvořit noviny, které by se zaměřovaly na Židy, kteří žijí v Izraeli, kteří mluví hebrejsky a zajímá je veškeré světové dění. Za příklad si bral francouzské noviny, které pravidelně četl. Ben Jehudovy noviny byly prvními novinami v hebrejštině, které obsahovaly obecné světové a také místní informace. Takové noviny, jaké existují ve všech světových jazycích pro všechny národy.

Noviny, které chtěl vydávat měly podávat informace o Palestině pro ty, kteří žijí v diaspoře, ale také zprávy z moderního světa pro informaci místních čtenářů. V prvním vydání *HaCvi* z 24. října 1884⁴¹ se nacházejí články o Egyptě, Súdánu, Francii, Číně, Rusku a Argentině. Ale také informace z Jeruzaléma, Safedu, Rišon Le Cionu a Jesod HaMaale. Ben Jehuda začal také psát o vědeckých, kulturních, lékařských, literárních a uměleckých aktivitách s cílem vytvořit obsahově zajímavé periodikum moderního stylu.

Noviny považoval za nejlepší prostředek pro šíření hebrejského jazykového materiálu obyvatelstvu v Jeruzalémě a v Palestině, ale také v diaspoře. Díky *HaCvi* mohl Ben Jehuda publikovat nová hebrejská slova, která byla potřebná pro konverzaci. Později publikoval na pokračování části ze své „*velké knihy slov*“, která později sloužila jako základ jeho životního díla slovníku antické a moderní hebrejštiny.

Ha-Cvi se staly velice oblíbenou četbou mezi Židy v Jeruzalémě a v Palestině, četli ho také obyčejní lidé, ženy i děti. Zvláště pro obyvatele Jeruzaléma, byly noviny *Ha-Cvi* velikým přínosem. Dozvěděli se, že existuje svět za branami města, který ovlivňuje dění v Jeruzalémě. Na konci 19.st. byly noviny považovány za inovaci. Nebyly jen čteny, ale často se z nich lidé učili nebo se je učili zpaměti. Lidé se mohli díky *Ha-Cvi* dozvědět o nových slovech a formulacích. Chemda Ben Jehuda vzpomíná na to, jak byly Ben Jehudovy noviny považovány za noviny s velkým N. Každý výtisk *Ha-Cvi* byl přečten třiceti čtyřiceti lidmi až se papír rozpadl a písmenka byla vymazána.⁴²

⁴¹ Viz. Příloha č. 7 HaCvi 24.10.1884

⁴² Podle FELLMAN, Jack. The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.62

Ben Jehuda hledal nové konkrétní výrazy pro své novinové články v hebrejské literatuře, obzvlášť v pobiblických, talmudických a středověkých pracích. Zaměřoval se na jednoduchá, konkrétní slova pro jídlo a pití, domácnost a pracovní potřeby, zeleninu a květiny, stromy a rostliny, zvířata a ptáky. Tato slova používal ve svých článcích bez jakéhokoli komentáře a očekával, že bude dané slovo automaticky pochopeno a asimilováno z kontextu článku. Jen málokdy slovo označil či ho opatřil poznámkou. Proto je velice náročné rozpoznat v jeho novinách slova, která na základě jejich antického základu Ben Jehuda oživil nebo slova, která sám vytvořil. Počet slov, které Ben Jehuda vytvořil nemůže být z tohoto důvodu určen.

Uvěznění

Jelikož se Ben Jehuda ve svých novinách stavěl otevřeně proti chování ortodoxních Židů a publikoval v nich kampaně proti systému *chaluka*⁴³ a jejich organizátorům, extrémně ortodoxní Židé se proti němu začali chovat velice nepřátelsky. Při cíleném hledání možnosti o odplatu použili Jonasův článek מצוות צריכות כוונה z roku 1894 v chanukovém čísle *Ha-Cvi*, který obsahoval frázi נאסוף חיל ונלך קדימה „*Dejme síly dohromady a vykročme*“. Pozměnili její význam a interpretovali ji tureckým autoritám ve znění נאסוף צבא ונעלה על המזרח „*Pojďme shromáždit armádu a vykročme proti Východu*“. Ben Jehuda byl obviněn z podněcování ke vzpouře a odsouzen na jeden rok do vězení. Pomluvy ortodoxních a následné Ben Jehudovo uvěznění vzbudilo bouře rozhořčení z řad Židů v Palestině a také ve světě. Díky baronu Rotšildovi, který požádal o obnovu soudního procesu, byl Ben Jehuda shledán nevinným a propuštěn.

Přesto byla turecká cenzura novin *Ha-Cvi* od té doby mnohem přísnější. Ben Jehuda se radši více soustředil na lingvistické dotazy proti kterým nemohli cenzoři nic namítnout. Od té doby začal být Ben Jehuda zcela zabraný do práce na svém slovníku, na který sbíral materiály od prvního dne svého příjezdu do Izraele v roce 1881.

Hebrejšťina v novinách

Hebrejšťina používaná v hebrejských novinách té doby byla založena na základech biblické hebrejštiny. Záměrem Eliezera Ben Jehudy bylo oživit hebrejštinu jako přirozený jazyk v jeho přirozeném prostředí.

Nelehkým úkolem bylo vytvořit nový styl hebrejštiny, který by byl vhodný pro vyjádření moderních myšlenek a který by byl mnohem svobodnější než předchozí texty psané

⁴³ Viz. Poznámka č.29

klasickou hebrejštinou ovlivněnou Biblí. Podle jeho názoru bylo jedinou cestou k dosažení tohoto cíle, aby nová moderní hebrejšтина měla kořeny v té staré klasické.

Styl Ben Jehudovy hebrejštiny nebyl radikálně odlišný od starší formy hebrejštiny. Naopak byl považován za konzervativní, tradiční jazyk vycházející z klasické biblické hebrejštiny. Tzv. *Úplná hebrejšтина*⁴⁴. *Úplná hebrejšтина* byla postavena na základech biblické hebrejštiny a její slovní zásoby, ale používala také slovní zásobu pobiblického období (mišnaického a talmudického). Byla jednoduchá, pro každodenní použití, přirozená a vycházela z principu jednoduché konverzace dvou prostých lidí, kteří spolu mluví o jednoduchých každodenních tématech. Ben Jehuda byl prvním, kdo aplikoval principy *Úplné hebrejštiny* ve svých pracích a přidal k ní dokonce materiál z pozdějších období vývoje hebrejského jazyka, ze středověku a osvícenství. Jeho záměrem bylo vytvořit nový jazyk na starých základech. Jazyk v duchu jazyka předků pro moderní užití.

Jazyk Ben Jehudových novin byl napsán co nejčistší hebrejštinou s několika výpůjčkami z evropských jazyků. Několik málo slov použitých z cizích jazyků mělo symbolizovat úzkou spojitost hebrejštiny s cizími kulturami. Ben Jehuda souhlasil s přejímáním cizích slov, ale jen ve velice omezené míře. Při srovnání novin psaných Ben Jehudou a ostatních, jeho noviny obsahovaly jen přibližně dvě procenta cizích výrazů a ostatní noviny asi 14 procent.

Místo používání převzatých frází a slovíček z cizích jazyků preferoval Ben Jehuda pro tyto výrazy hledat slova v pobiblické literatuře. V novinách *Ha-Cvi* z roku 1889 svoji novodobou hebrejštinu popisuje takto:

*Víme, že tento styl jazyka není čistě biblická hebrejšтина, že je to taková směs. Tento jazyk není původní hebrejšтина ve své starodávné čistotě, protože během času, kdy velcí básníci a spisovatelé tímto jazykem psali o všech tématech, bylo mnoho slov přidáno ke slovní zásobě Bible vzhledem k potřebám doby a z důvodu nových pojmů. Také mnoho slov získalo jiný význam. Základem tohoto jazyka je jazyk Bible a proto je moderní hebrejšтина mnohem bližší antické hebrejštině, jazyku Izajáše a Genesis než je moderní řečtina jazyku Homéra, Platóna a Aristotela.*⁴⁵

⁴⁴ Anglický pojem Total Hebrew užitý u Fellmana, in FELLMAN, Jack. The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str. 57

⁴⁵ Přeloženo z angličtiny. Text originálu je původně hebrejský, ale jelikož jsem ho nedohledala, použila jsem anglickou verzi: HaCvi 10, 1889/90, 39 in FELLMAN, Jack. The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str. 59

We know that this style is not purely Biblical Hebrew, that it is like a mixture... This language is not truly Hebrew in its pristine purity because in the course of time in which great poets and writers did not cease writing in this language about every topic, many words were added to the vocabulary in the Bible, due to the necessity of the time and the new concepts, and many words received a different meaning. But the base of this language is

6. Hebrejský jazykový ústav ועדת הלשון העברית

Potřeba pomoci při vybírání správných slov

Eliezer Ben Jehuda cítil potřebu zapojit do rozhodování o použití slov více osob, nechtěl o nich rozhodovat jen sám. Problém viděl v interpretaci nových slov různými lidmi. Jeden člověk slovo používal podle jednoho komentáře, druhý podle jiného komentáře a třetí místo hebrejského slova radši použil slovo cizí. Z těchto důvodů bylo zapotřebí sjednotit moderní hebrejštinu a určit skupinu odborníků, kteří by určili sjednocenou strukturu moderního hebrejského jazyka.

Jen skupina učenců, kteří znají styl a ducha hebrejského jazyka mohou zkoumat a diskutovat o problematických slovech a určovat tak pravidla jazyka. Bez takovéto organizace by byla hebrejšтина neuzavřeným jazykem, do kterého by mohl každý autor přidávat, co by chtěl.

Ben Jehuda vytvořil ve svých novinách sloupek jazykového fóra, ve kterém apeloval na jazykově zaměřené čtenáře, kde uváděl jejich lingvistické dotazy, odpovědi na ně a komentáře.

Založení ועד הספרות Vaad Hasifrut, Literární rada (1890)

V roce 1890 Ben Jehuda spolu s Davidem Jelinem, doktorem Maziou a dalšími kolegy založili *Literární radu* ועד הספרות Vaad hasifrut, která měla na starosti jazykové záležitosti. Tato *Literární rada* byla později přejmenována na *Jazykovou radu* ועד הלשון Vaad halašon.

Podle protokolu, který sestavil Ben Jehuda byly funkce *Rady* následující:

1. Umožnit používání hebrejštiny jako každodenního mluveného jazyka ve všech oblastech života - doma, ve škole, v obchodování a ve vědě.
2. Udržet orientální kvality jazyka a její speciální struktury ve výslovnosti, tvorbě slov a v jeho stylu a přidat jí nezbytnou flexibilitu potřebnou k vyjádření jakékoli myšlenky.

Práce *Rady* byla rozdělena do čtyř základních kategorií:

1. Publikovat hebrejská slova, která byla použita v hebrejské literatuře od jejích počátku až do současnosti.
2. Zaplnit mezery v jazyce vytvořením nových slov.
3. Zavést orientální výslovnost.
4. *Rada* má publikovat stálou formu hláskování, tvořit nové lingvistické výrazy, vytvořit řád při tvorbě punktace, hledat a publikovat chyby, které se v jazyce vyskytují.

Zdroje *Jazykové rady*:

the language of the Bible, and Modern Hebrew is much closer to the ancient Hebrew language, the language of Isaiah and Genesis, than is Modern Greek to the language of Homer, Plato and Aristotle.

1. *Rada* bude prozkoumávat veškeré zdroje hebrejské literatury a z nich shromažďovat informace o:
 - a. všech antických hebrejských slovech a všech slovech vytvořených po staletí
 - b. aramejských slovech, pokud nemají hebrejský význam. Těmto slovům *Rada* přiřadí hebrejský význam odvozený z gramatické stavby daného slova
 - c. *Rada* nemá zájem na slovech s nešemitskými kořeny, i když se nacházejí v hebrejských pramenech. Pokud mají hebrejskou formu nebo jsou již součástí jazyka a vyskytují se v něm velice frekventovaně, mohou být zanechána.
2. Pro vyplnění mezer v hebrejském jazyce, má *Rada* tvořit slova podle gramatických pravidel a analogií v jazyce:
 - a. pokud možno co nejvíce slov podle hebrejských kořenů v Bibli a v talmudické literatuře
 - b. druhotně podle šemitských kořenů: aramejských, kanaánských, egyptských a obzvláště arabských
 - c. *Rada* nepřijímá cizí slova z nešemitských jazyků
 - d. *Rada* může vytvářet slova nejen gramaticky správná, ale také přijatelná v jejich vnější formě, ve výslovnosti podle oduševnělosti jazyka

Výslovnost

Jedním z nejdůležitějších zájmů *Jazykové rady* bylo určení stálé výslovnosti. V té době existovaly dva způsoby výslovnosti hebrejského jazyka: sefardská (arabizovaná) a aškenázská.

Jazyková rada se rozhodla pro sefardskou výslovnost z několika důvodů. Sefardská výslovnost se používala v tzv. *hebrejštině tržnice* v Palestině po více než čtyři sta let před Ben Jehudou. Mluvili jí dokonce aškenázští Židé při konverzaci ze sefardskými. Sefardská varianta byla považována za mnohem starší jak dokládaly různé překlady hebrejštiny do latiny a řečtiny, byla bližší původní antické biblické hebrejštině. Aškenázská varianta připomínala *Radě* přespříliš jidiš, opovrhovaný jazyk exilu. Sefardská varianta naopak připomínala arabštinu, její sesterský šemitský jazyk a reprodukovala souhláskový hebrejský text mnohem přesněji než aškenázská. Podle názoru *Jazykové rady* děti, které znaly sefardský systém byly schopny číst a psát mnohem snadněji, jelikož sefardská varianta vystihuje souhláskový text lépe. Sefardský systém byl bližší mezinárodní gramatické struktuře hebrejštiny a byl používán mezi evropskými gramatiky a hebraisty. Sefardská varianta obsahovala větší kodifikační systém.

Historie Jazykové rady

Již šest měsíců po založení *Jazykové rady* byla *Rada* rozpuštěna (1891) z důvodů názorových odlišností. A byla obnovena až po třinácti letech v roce 1904. Během této doby se hebrejšтина dále rozvíjela a byla tvořena nová slova. Jelikož však neměla centrální regulační tělo byla ovlivňována různými názory osad a osobností po celé zemi. Tento problém se vyskytoval obzvláště ve školách, učitelé si tvořili vlastní slova podle potřeby. Zvláště v Galileji, oblast, která je oddělena od zbytku země, kde se mluvilo jen hebrejsky bylo vytvořeno mnoho výrazů specifických jen pro tuto oblast.

V celé zemi panoval veliký zmatek, pro jednu věc existovalo hned několik výrazů, učitelé používali výslovnost jakou chtěli. Na učitelské konferenci v Rišon LeCion v roce 1903 bylo rozhodnuto, že je potřeba znovu založit *Jazykovou radu*, která bude určovat výslovnost, psaní a bude vymýšlet nová slova potřebná pro výuku. V roce 1905 začala *Jazyková rada* znovu existovat, její členové se scházeli jednou měsíčně. V roce 1907 vydala *Rada* oběžník se seznamem matematické terminologie, který obsahoval sto padesát matematických výrazů. V zimě roku 1911 vydala *Jazyková rada* pamflet *Al Tomar – Emor*, jehož cílem bylo poukázat na chyby v hebrejštině a na jejich opravu. Tato brožura byla zdarma rozdána dětem ve školách.

V roce 1912 navštívil Izrael nejvlivnější hebrejský spisovatel Achad HaAm, který byl nadšen prací *Jazykové rady*, oživením hebrejského jazyka a možností sjednocení škol a jejich kurikula na základě společného jazyka a slovní zásoby. Proto svolal do Jeruzaléma společné setkání *Jazykové rady*, *Učitelské Unie* a *Komise pro rozšíření jazyka*, aby upevnil a rozšířil práci *Jazykové rady*.

Na tomto setkání bylo ustanoveno několik bodů:

1. *Jazyková rada* v Jeruzalémě je poslední autoritou při ratifikaci a selekci nových slov, *Jafská komise* má být rozpuštěna.
2. *Jazyková rada* má použít slova z literatury, má tvořit slova nová a nemusí zdůvodňovat svá rozhodnutí.
3. *Jazyková rada* má konzultovat s odborníky seznamy slov z různých oblastí v různých jazycích a má žádat od škol seznamy u nich již používaných slov. Tyto seznamy mají sloužit jako pomůcka při její práci.
4. *Učitelská unie* má být zprostředkovatelem informací mezi *Jazykovou radou* a školami, a má *Radu* podporovat jak materiálně tak duchovně.

Ben Jehuda byl zvolen prvním prezidentem *Jazykové rady*, její setkání probíhala jednou za dva týdny. Bohužel byly její aktivity kvůli první světové válce v roce 1914 zastaveny a byly obnoveny až v roce 1917. Teprve v roce 1917 se *Jazyková rada* konečně

stala nezbytnou silou pro rozvoj jazyka. *Jazyková rada* byla předchůdcem *Akademie pro hebrejský jazyk* אקאדמיה ללשון העברית.⁴⁶

⁴⁶ אקאדמיה ללשון העברית - Akademie pro hebrejský jazyk byla založena v roce 1953 jako nejvyšší instituce pro hebrejský jazyk. Akademie stanovuje standardy moderní hebrejské gramatiky, pravopisu, transliterace a interpunkce na základě historického vývoje hebrejštiny. Akademickou radu tvoří 23 jejích členů a 15 akademických poradců, význační učenci jazykovědy, lingvistiky, judaistiky a Bible. Její členové jsou také básníci, spisovatelé a překladatelé. Rozhodnutí Akademie jsou všeobecně závazná pro vládní agentury včetně izraelského Úřadu pro rozhlasové vysílání. Cílem Akademie pro hebrejský jazyk je sestavit hebrejskou slovní zásobu podle jejího historického vývoje, studovat strukturu, historii a odnože hebrejského jazyka, řídit vývoj hebrejštiny podle aktuální potřeby, každodenních a akademických požadavků sestavováním slovníků, gramatiky, znaků, pravopisu a transliterace. Akademie odpovídá na lingvistické dotazy veřejnosti od výslovnosti a pravopisu až po návrhy jmen pro děti. Dohlíží také na práci specializovaných komisí, které vytvářejí technickou terminologii pro široké spektrum profesionálních oborů.

Více informací viz. <http://hebrew-academy.huji.ac.il>

Slovník Eliezera Ben Jehudy – מילון הלשון העברית הישנה והחדשה

Úvod

Eliezer Ben Jehuda začal sbírat materiál pro přípravu svého životního díla *Slovníku antické a moderní hebrejštiny* מילון הלשון העברית הישנה והחדשה od prvního dne svého pobytu v Palestině. Od doby, kdy začal hebrejštinu používat zjistil, jak velké má tento jazyk mezery ve slovní zásobě pro každodenní použití a vyjadřování. Aby mohl provádět svůj výzkum a získat na něho prostředky vypravil se několikrát do Evropy a později také do Ameriky, kde na slovníku pracoval v amerických knihovnách. V roce 1910 za podpory různých sponzorů začal Eliezer Ben Jehuda publikovat svůj מילון הלשון העברית הישנה והחדשה *Slovník antické a moderní hebrejštiny* svazek po svazku. Po jeho smrti pokračovali v publikaci zbylých svazků Ben Jehudova druhá žena Chemda a jeho syn Ehud. V roce 1959 byl vydán poslední sedmnáctý svazek Ben Jehudova slovníku. Prvním ze sedmnácti je úvodní svazek s názvem *HaMavo Hagadol (Prolegomenon)*.

Ben Jehuda byl absolutně nepřipraven pro práci na tak vědecky rozsáhlém díle jako je slovník. Jeho hebrejštiny mu stačila k psaní a k mluvení, ale postrádal znalosti studia jazyka na vědecké úrovni. Ben Jehuda se zmiňuje o filologii jako o vědě, která byla pro něho jednoduchá a směšná a která pro něho nebyla oblíbeným předmětem studia. Ze začátku chtěl vytvořit malou knihu, která by byla praktickou příručkou pro ty, kteří chtějí mluvit hebrejsky. Nová slova hledal všude a pokaždé, když našel něco nového, co není zaznamenáno v základní hebrejské literatuře, zaznamenal si to. Ze začátku si nová slova psal podle abecedního pořádku s jejich francouzským ekvivalentem do malého sešitu, který dostal od prodávče potravin pro zaznamenávání si vlastních dluhů. Hledal nová slova ve starších pramenech. Pokud se k nějakému slovu nikde nedopátral, vytvořil ho sám.

Prameny

Přestože neměl Ben Jehuda ze začátku žádný systém práce, vyvinula se z jeho přirozeného úsilí metoda. Ke své práci používal veškerou dostupnou literaturu, rukopisy i tištěné dokumenty a také materiály, které našel ve školách, knihovnách a knihkupectvích, v orientálních a archeologických institutech v Jeruzalémě sponzorovaných ze zahraničí. Prostudoval také materiály knihoven v zahraničí, navštívil knihovny v Moskvě, Leningradu, Petrohradě, Paříži, Berlíně, Londýně, Oxfordu, Cambridgi, Firenze, Parmě, Livornu, Padově, Římě, Kairu, Konstantinopoli, Washingtonu, Filadelfii a New Yorku.

Co se týče biblického materiálu spoléhal se hlavně na existující slovníky, které obsahovaly většinu výrazů podstatných pro jeho záměry. Používal také existující slovníky z pobiblické oblasti (mišnajická, talmudická a midrašická hebrejšтина). Prostudoval také náboženské materiály jako jsou Mišna, Tosefta, Mechilta, Sifra, Sifrej, Jeruzalémský a Babylónský Talmud a Midraše. Ze všech období vývoje hebrejštiny prozkoumal nejdůkladněji pobiblické období, protože představovalo poslední stádium používání hebrejšského jazyka jako mluvené řeči.

Při studiu literatury dalších období, zaznamenával všechny výrazy, které našel. Obzvláště se inspiroval literaturou pajtanů⁴⁷. Do slovníku zahrnul veškeré výrazy, které našel v aškenázských, sefardských a jemenských pijutech. Za neplodnější období vývoje hebrejšského jazyka považoval Ben Jehuda středověkou židovskou literaturu, obzvláště zlatý věk ve Španělsku. V tomto období byla hebrejšská literatura do velké míry ovlivněna arabskou kulturou i jazykem. Eliezer Ben Jehuda se s tímto obdobím cítil duchovně spřízněn, jelikož se také snažil včlenit arabský lingvistický materiál do oživení hebrejšského jazyka.

Z období osvícenství se podrobně zabýval spisy S. D. Luzatta, N. H. Wesselyho a pracemi autorů generace Mošeho Mendelsohna.

Svůj průzkum hebrejšské literatury zakončil spisy Y. L. Gordona, který patřil do starší generace hebrejšských spisovatelů období krátce před Ben Jehudou.

Kabalistická, karaitská a chasidská literatura byla alespoň částečně zahrnuta do jeho studií. Židovské jazyky jidiš a ladinos byly také důkladně prozkoumány s cílem najít v nich hebrejšské elementy. Ben Jehuda také prošel různé evropské jazyky (obzvláště španělskou, italskou, latinskou a řeckou literaturu), aby v nich našel podle jeho názoru „ztracená“ hebrejšská slova. Snažil se také prozkoumat dva starobylé severovýchodní semitské dialekty hebrejštiny - moabštinu a kananejštinu.

Ben Jehuda v novinách *Haškafa* č.47 z roku 1908 odhaduje, že během práce na slovníku přečetl na 40 000 knih a rukopisů. Katalogizoval 20 000 slov a zaznamenal více než 500 000 citací. Tím vytvořil největší souhrnné dílo hebrejšské literatury od dob Talmudu.⁴⁸

Ben Jehuda popisuje šíři a objem své práce v úvodu ke slovníku:

Práce (na slovníku) byla opravdu velmi rozsáhlá a velice náročná. Z tisíců knih, které jsem přečetl se většina zabývala tématy, která mě vůbec nezajímala... Většina z nich byla napsána těžkým, nepříjemným jazykem a někdy jsem musel přečíst desítky a dokonce i stovky stran aniž bych našel slovo nebo výraz, který jsem potřeboval pro svou studii. Přesto jsem se

⁴⁷ Pajtanim – skladatelé a básníci pijutů (synagogálních hymnů)

⁴⁸ Haškafa 47, 1908. str.3 in FELLMAN, Jack. The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973.str.79

*od takovéto knihy nemohl odpoutat, protože jsem někdy našel slovo nebo výraz, který byl pro mě dostačující odměnou za tuto náročnou a nepříjemnou práci.*⁴⁹

Způsob Ben Jehudovy práce

Prvotním záměrem Eliezera Ben Jehudy bylo, že jeho slovník bude manuálem pro potřeby lidí, jako je on, kteří znali základy hebrejštiny. To znamená základní morfologii, syntax a slovní zásobu. Slovník byl určen pro ty, kdo si potřebovali doplnit znalost aktuálních slov, která jim umožní plynule se dorozumívat o každodenních událostech. Jelikož existovalo mnoho názorů lexikografů na významy některých slov, bylo zapotřebí odborného rozhodnutí pro přijetí nejsprávnějšího významu. Ben Jehuda se z těchto důvodů stal studentem filologie.

Ve slovníku jsou označena slova biblická, pobiblická (mišnaická, talmudická, midrašická), středověká a moderní. K vlastním neologismům přidal také speciální symbol.

Ben Jehuda na slovníku v jeho prvních fázích pracoval sám. Jeho jedinými spolupracovníky byla jeho žena Chemda a po roce 1902 dva asistenti, studenti ješivy syn rabího Izáka Hiršensona a jeho zeť Izajáš Rafaelovič. Asistenti vypisovali slova a jejich kontext, které Ben Jehuda podtrhnul v různých knihách, které přečetl.

Ben Jehuda začal práci na slovníku bez ujasněného systému, materiál shromažďoval spíše podle toho, co našel v literatuře. Kompilace veškerých materiálů byla také nevědecká. Ze začátku si Ben Jehuda zaznamenával všechna slova do malých sešitů a jeho žena Chemda mu pomáhala při přepisování jeho poznámek do těchto sešitů podle abecedního pořádku. Chemda Ben Jehuda ve své knize ⁵⁰ *בן-יהודה: חייו ומפעלו*⁵⁰ vzpomíná na návštěvu profesora Schechtera z Londýna, který Ben Jehudovi doporučil změnit systém uspořádání jeho práce a navrhl používání poznámkových kartiček. Od toho dne musela Chemda všechna slova z jeho sešitů jednotlivě přepisovat na tyto kartičky. Všechny sešity byly vyhozeny, dochoval se pouze jeden.

Z finančních důvodů neměl Ben Jehuda k dispozici papíry, na které by mohl své poznámky zapisovat. Používal všechny druhy papírů, které se mu dostaly pod ruku: prázdné

⁴⁹ Přeloženo z angličtiny. Text originálu je původně hebrejský, ale jelikož jsem ho nedohledala, použila jsem anglickou verzi: BEN YEHUDA, Eliezer: Introduction, 1909/58, str.21 in FELLMAN, Jack. *The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language*. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.79

The work was truly... very vast and very hard. From the thousands of books that I read, most dealt with topics that, according to their nature, could not interest me at all... Most of them were written in hard, unpleasant language, and at times I would read tens and even hundreds of pages of large size without finding one word or expression which I wanted for my work. Even so, I could not free myself from reading such a book, because sometimes one word or expression that I found in one book hundreds of pages long was enough reward for all this hard and unpleasant work.

⁵⁰ *בן-יהודה, חמדה: בן-יהודה-חייו ומפעלו*. ירושלים: מוסד ביאליק, תשי"ן. פרק 2, ע' 2

obálky, dopisy popsané z jedné strany, balící papíry, strany z jeho novin, účtenky někdy také telegram nebo pozvánku na svatbu.

Když Ben Jehuda objevil v textu nové slovo, výraz nebo význam podtrhl toto místo barevnou pastelkou a poté ho sám nebo jeho asistenti přepsali na kartičku. Tyto poznámkové kartičky byly později shromážděny na stole v odděleném pokoji Ben Jehudova domu, aby mohly být zpracovány podle předmětu a tématu.

Tvoření nových slov

Pokud Ben Jehuda nenašel potřebný výraz ani v biblické nebo pobiblické hebrejštině, vytvořil nové slovo. Jelikož byla hebrejšтина nejdůležitějším živým semitským jazykem a v Palestině jí mluvilo mnoho lidí, považoval za důležité, aby tvořila primární pramen pro tvorbu nových slov. Ben Jehuda byl v tomto ohledu jediným židovským jazykovědcem, který tento názor zastával. Ze strany evropských židovských spisovatelů nebyl tento jeho názor přijímán s oblibou.

Také některé výrazy jeruzalémské „hebrejštiny tržiště“ byly přidány do konceptu moderní hebrejštiny, např. formy oslovení, pozdravení, zdvořilostní fráze a otázky. Jeruzalémští Židé si po staletí vytvořili jednoduchý styl konverzace o každodenních záležitostech. Způsoby oslovování a potřebné výrazy pro jednoduchou konverzaci Ben Jehuda převzal do moderní hebrejštiny. Jako příklad hebrejštiny tržiště můžeme uvést oslovení pán a paní – *adon a geveret*. V oné době kontroverzní inovace, v Evropě se totiž pro tato oslovení používal stejný kořen *mar a marat* nebo *iš a iša*. Ben Jehuda se přesto přiklonil k živé řeči Jeruzaléma. Dalšími Ben Jehudou přidanými výrazy podle vzoru hebrejštiny tržiště byla již dnes zastaralá slova *bichvodo* prosím a *chenchen, achanchen* děkuji, a další.

Přestože Ben Jehuda přejímal slova ze všech stylů hebrejštiny, nenalézal v nich slovní zásobu a fráze pro konkrétní potřeby každodenní existence. V historické hebrejštině se nalézaly výrazy pro náboženství, emoce a abstraktní myšlení, ale ne výrazy pro nejzákladnější prostředky moderního života, jako jsou noviny, slovník, ulice, chodník, vlak a jim podobné. Také mnoho zvířat a rostlin nemělo svůj název. Neexistovaly také výrazy pro všechny barvy.

Neologismy

Co se týče neologismů ve slovníku, Ben Jehuda je označil speciálním znakem. Podle Sivana jich je 231.⁵¹ Z tohoto počtu se odhaduje, že 56 z nich je ovlivněno arabštinou a 39 z nich francouzštinou.

Podle lingvistických výzkumů skládal Ben Jehuda nová slova čtyřmi způsoby:

⁵¹ SIVAN, Reuvner. On the neologisms of Eliezer Ben Yehuda. Leshonenu La-Am 12, 1961. str.63-103

1. Použil slovo z klasické (biblické a mišnajické) hebrejštiny, které se v té době nepoužívalo a dal mu nový význam, který jen vzdáleně připomínal význam původního slova.
2. Určil kořeny slov biblické a mišnajické hebrejštiny, biblické, targumické a talmudické aramejštiny a vytvořil z nich nová slova.
3. Vytvořil hebrejská slova na základě existujících arabských slov a kořenů a jejich výslovnost přizpůsobil hebrejské výslovnosti.
4. Vytvořil hebrejská slova na základě evropských jazyků, zvláště na základě latinských a řeckých slov, která se nacházejí v Mišně a Talmudu.

Počet 231 neobsahuje všechny Ben Jehudovy neologismy, mnoho z nich se nachází v jeho novinových článcích a jsou neurčeny. Na základě úvodníků psaných Ben Jehudou k jednotlivým dílům jeho slovníku bylo rozpoznáno ještě 58 dalších neologismů označených speciálním znakem. Celkový počet neologismů je tedy 258. Tento počet je přesto neúplný jelikož v něm chybí neologismy, které se neuchytily, které zapřel nebo na ně zapomněl a také ty, které nestihl do slovníku zapsat, jelikož zemřel (např. slovo *boreg* šroubek).

Základní oblasti neologismů vytvořených Ben Jehudou jsou tyto⁵²:

1. Barvy: hnědá חום, šedá אפור, růžová ורוד atd.
2. Nemoci a jim příbuzné výrazy: rakovina סרטן, nachlazení צינון, záškrt אסכרה, spalničky חצבת atd.
3. Oblečení: halenka חולצה, přezka אבזם, výšivka שזירה, kožešina פרווה atd.
4. Jídlo a jemu příbuzné výrazy: meruňka מישמש, banán בננה, pivo בירה, květák כרובית, zmrzlina גלידה, kuchyně מטבח, restaurace מסעדה, číšník מלצר, rajče עגבניה atd.
5. Potřeby pro domácnost a každodenní výrazy: adresa כתובת, pokrývka שמירה, kartáč מברשת, komín ארובה, slovník מילון, výtah מעלית, nábytek רהיטים, žehlička מגהץ, chodník מדרכה, sprcha מקלחת, mýdlo סבון, deštník מטריה, vlak רכבת, hodiny שעון atd.
6. Výrazy týkající se dětí a mládeže: kolobílek אופניים, panenka בובה, střední škola בית ספר תיכון, sport ספורט, univerzita אוניברסיטה, učitel ve školce גננת atd.
7. Zvířectvo: zobák מקור, bzukot צילצול, žába זימה atd.
8. Zelenina: kaktus צבר, herbář מעשבה, skleník חממה, zasadit les לנטוע יער, různé druhy stromů atd.
9. Minerály: bronz נחושת, sádrovec גבס, žula שחם, zinek אבץ, zirkon, různé názvy kamenů atd.
10. Novinové výrazy: vydavatel עורך, noviny עיתון, tisknout להדפיס, telegram מברק atd.

⁵² Podle FELLMAN, Jack. The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str. 67-69

11. Umění a hudba: umění אומנות, zpěvačka זמרת, harmonie אחדות, klavír פסנתר, orchestr תזמורת, melodie לחן atd.
12. Věda: letadlo מטוס, vynález המצאה, laboratoř מעבדה, kyslík חמצן, magnet מגנט atd.
13. Vláda: kandidát מועמד, komunismus קומוניזם, konstituce חוקה, deklarace הצהרה, parlament ממשלה, policie משטרה, ministerstvo משרד ממשלתי, nezávislost עצמאות, mluvčí דובר, městský úřad עירייה, organizace ארגון atd.
14. Armáda a válka: bomba פצצה, kanón תותח, dynamit דינמיט, cvičení תרגיל, maska מסכה atd.
15. Nářadí a profese: kleště מלקחים, brusič diamantů יהלומן, louskáček מופץ atd.
16. Přídavná jména, odvozená podstatná jména a slovesa: aktivní פעיל, vybíravý בוררן, zvědavý סקרן, zmatený מבולבל, zajímavý מעניין, slušný מנומס, soucitný רחמן, soucítit לרחם atd.
17. slovesa: inspirovat, listovat knihou מדפדף, potvrdit מאשר, přát někomu dobro לאחל atd.
18. Dodatečná slova: směr כיוון, energie אנרגיה, identita זהות, pokrok התקדמות, risk סיכון, podobnost דימיון, atd.

Tyto kategorie jsou neúplné a neuspořádané. Z praktických důvodů zde všechny Ben Jehudovy neologismy nemohu uvést. Těchto několik kategorií je uvedeno spíše pro čtenářovu představu o rozsahu Ben Jehudovy práce. Tři čtvrtiny jeho neologismů se staly součástí moderní hebrejštiny a používají se dodnes.

Struktura slovníku

Ben Jehuda si uvědomil, že způsob psaní slovníku v abecedním pořádku je vcelku nepoužitelný pro potřeby obyčejného mluvčího hebrejštiny, který mnoho slov znát nebude a proto budou pro něho slova v abecedním seznamu nesrozumitelná. Na základě toho se Ben Jehuda rozhodl slova seřadit podle témat, která budou seřazena v abecedním pořádku. Například všechny názvy stromů se budou vyskytovat pod pojmem strom, všechna slova týkající se kamene budou seřazena pod pojmem kámen.

Ve svých novinách *Ha-Cvi* č.7 z roku 1895 vysvětlil čtenářům, jak slovník používat:

Vím, že když se jemně dotknete svého přítele způsobí to, že se zasměje. Nevíte, jestli v našem jazyce existuje pro toto termín a nevíte, jaký je to termín. Ted' můj příteli, běžte se podívat do tlustých slovníků a hledejte na jejich stránkách, možná naleznete co hledáte. Určitě se tímto hledáním unavíte a nenajdete, co potřebujete. Nebude tomu tak u mého slovníku. Slovo, které hledáte je „lechat“. Proto si ve slovníku nalistujte výraz dotknout se, pokud toto slovo také neznáte, nemějte obavy pro tento případ má můj slovník také řešení. Najdete si milý čtenáři slovo ruka a u něj naleznete slovo dotknout se. A pokud neznáte výraz

*ruka, nalistujete si slovo tělo a u něj najdete slovo ruka. A pokud neznáte ani jedno z těchto slov, to už není moje zodpovědnost, milý čtenáři... Můj slovník je určen pro ty, kteří znají základy našeho jazyka.*⁵³

Význam Slovníku Eliezera Ben Jehudy

Ve vzpomínkách Chemdy Ben Jehudy⁵⁴ je uvedeno, že sám Eliezer Ben Jehuda řekl, že takováto práce zabere sto let a že práce na slovníku nemůže být prací jednoho člověka i kdyby žil tak dlouho jako Abrahám.

Faktem je, že se Ben Jehudovi navzdory kruté realitě jeho života podařilo uskutečnit téměř nemožné pouhou silou vůle s pracovním nasazením osmnácti až devatenácti hodin denně. Pracoval i v noci i ve dne a nic pro něho nebylo nemožné. Pokud nějaké slovo nenašel, vytvořil ho sám.

Výsledkem Ben Jehudovy ohromné práce je nejkomplexnější slovník hebrejského jazyka, který byl kdy sepsán jedním člověkem. To, co udělala Francouzská Akademie pro Francouze, bratři Grimmové pro Němce, to udělal Ben Jehuda pro svatý jazyk. Jeho slovník není jen nezáživnou prací učence, ale je z něj cítit život, každodenní život Židů doma, na tržišti, na poli, v jakékoli situaci.

Eliezer Ben Jehuda zemřel ve věku 64 let 16.12.1922 na tuberkulózu, kterou trpěl skoro celý život. Byl pohřben na Olivové hoře v Jeruzalémě a jeho pohřbu se zúčastnilo na 30 000 lidí. Měsíc předtím než Ben Jehuda zemřel, byla hebrejšтина Britským mandátem vyhlášena jako oficiální jazyk židovské komunity v Palestině.

⁵³ Přeloženo z angličtiny. Text originálu je původně hebrejský, ale jelikož jsem ho nedohledala, použila jsem anglickou verzi: HaCvi 7, 1895/96, str. 23-24 in FELLMAN, Jack. The Revival of a Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language. The Netherlands: Mouton, The Hague, 1973. str.73

I know that if you touch your friend lightly on his body, this... causes a little laugh. You don't know if there exists a term in our language for this... nor what the term is. Now go, my friend, look in every thick dictionary you have and turn over its pages, maybe you will find what you are seeking! You will certainly wear yourself out and not find the word. Not so with my book. What you are looking for, dear reader, is the word for „tickle“. So, you go to the word „touch“ which you know and find what you want. And, if you say, I don't know the word „touch“, don't be afraid, this too has a solution in my book. Go, dear friend, to the word „hand“ and you'll find there the word „touch“. And, if you don't know the word „hand“, go to the word „body“ and you will find there „hand“. And if you don't know either of these words, this is not my responsibility, dear reader... I have planned (my Dictionary) for people who know the basics of our language.

⁵⁴ 10,12 בן-יהודה, חמדה : בן-יהודה-חיי ומפעלו. ירושלים: מוסד ביאליק, תשי״ן. פרק 10,12

Závěr

Tato práce o Eliezeru Ben Jehudovi a obrození hebrejského jazyka přináší asi poprvé v české literatuře základní fakta o jeho životě a činnosti. Jelikož o tomto tématu není v České republice téměř žádná dostupná literatura (kromě sedmnáctisvazkového Ben Jehudova Slovníku antické a moderní hebrejštiny, který se nachází v knihovně Evangelické teologické fakulty UK Praha) cílem a záměrem mé práce je přiblížit českým čtenářům život Eliezera Ben Jehudy, jeho dílo, proces oživení téměř mrtvého jazyka do každodenní řeči a velice zajímavou část dějin izraelského národa.

Prameny

- בן-יהודה, אליעזר. החלום ושברו : מבחר כתבים בענייני לשון. ירושלים : מוסד ביאליק, תשל"ט 1978. 251 ע'
בן-יהודה, אליעזר. כל כתבי : אליעזר בן-יהודה. ירושלים : בן-יהודה, 1941. 248 ע'
בן-יהודה, אליעזר. מלון הלשון העברית הישנה והחדשה. ירושלים : בן-יהודה הוצאה לאור לזכר אליעזר בן-יהודה בע"מ, 1908 - 1958. 7945 ע'

Literatura

- FELLMAN, Jack. *The Revival of a Classical Tongue : Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew Language*. The Netherlands : Mouton, The Hague, 1973. 151 s.
- ST. JOHN, Robert. *Tongue of the Prophets : The Life Story of Eliezer Ben Yehuda*. Garden City, N.Y. : Doubleday, 1952. 377 s.
- Encyclopedia Judaica*. Detroit : The Macmillan Company USA in association with Keter Publishing House Ltd., 1971. 1555 s.
- BAR-ADON, Aaron. *The rise and decline of a dialect* (A study in the revival of modern Hebrew). The Hague : Mouton Publishers, 1975.
- ABRAMOV, S.Zalman. *Perpetual Dilemma : Jewish Religion in the Jewish State*. Fairleigh Dickinson Univ Press, 1976. 459 s. ISBN 083-861-687-9, 978-083-861-687-1
- NEWMAN, Ja'akov. SIVAN, Gavri'el. *Judaismus od A do Z : Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 2009. 285 s.
- LANDMAN, Isaac (ed.). *The Universal Jewish Encyclopedia*. New York : The Universal Jewish Encyclopedia, Inc., 1939-1944. 2120 s.
- JOHNSON, Paul. *Dějiny židovského národa*. Řevnice: nakladatelství Rozmluvy, 1996. 845 s.
- SPIEGEL, Shalom: *Hebrew Reborn*, Ohio: Meridian Books, 1957. 390 s.
- SIVAN, Reuvner. *On the Neologisms of Eliezer Ben Yehuda*. Leshonenu La-Am 12, 1961. 254 s.
- SIVAN, Reuvner. *The Revival of the Hebrew Language*. Jerusalem : E. Rubenstein's Publishing House, 1980. 320 s.
- ELIOT, George. *Daniel Deronda*. London : The Zodiac Press, 1978. 362 s.
- בן-אב"י, איתמר. עם שחר עצמאותנו : זכרונות-חייו של הילד העברי הראשון. תל-אביב : הועד הצבורי להוצאת כתבי איתמר בן-אב"י, 1961. 575 ע'

בן-יהודה, חמדה. נושא הדגל : חיי איתמר בן-אב"י. ירושלים : בן-יהודה - הוצאה-לאור לזכר אליעזר בן-יהודה, תש"ד. 327 ע'

בן-יהודה, חמדה. בן-יהודה : חייו ומפעלו. ירושלים : מוסד ביאליק, תש"ן. 333 ע'

בן-יהודה, חמדה. הלוחם המאשר : חיי אליעזר בן יהודה. ירושלים : דפוס ציון, 1931. 128 ע'

לנג, יוסף. דבר עברית! : חיי אליעזר בו יהודה. ירושלים : יד יצחק בן-צבי, 2008. 2 כ' (922 ע'). מסת"ב
968-965-217-274-7 (ISBN)

האנציקלופדיה העברית : כללית, יהודית וארצי ישראלית. ירושלים, תל-אביב : חברת להוצאת אנציקלופדיות בע"מ, תשכ"ז. 999 ע'

ברנין, ראובן. ספר זכרון לאליעזר בן יהודה : (למלאות לו ששים שנה). ניו יורק : ההסתדרות העברית באמריקה, תרע"ח. 92 ע'.

וולך, יהודה. מראשית ההתיישבות עד קום המדינה: חלום שיבת ציון. ירושלים : כרטא, 1974. 144 ע'

Přílohy

Fotografie



Eliezer Ben Jehuda ve své studovně



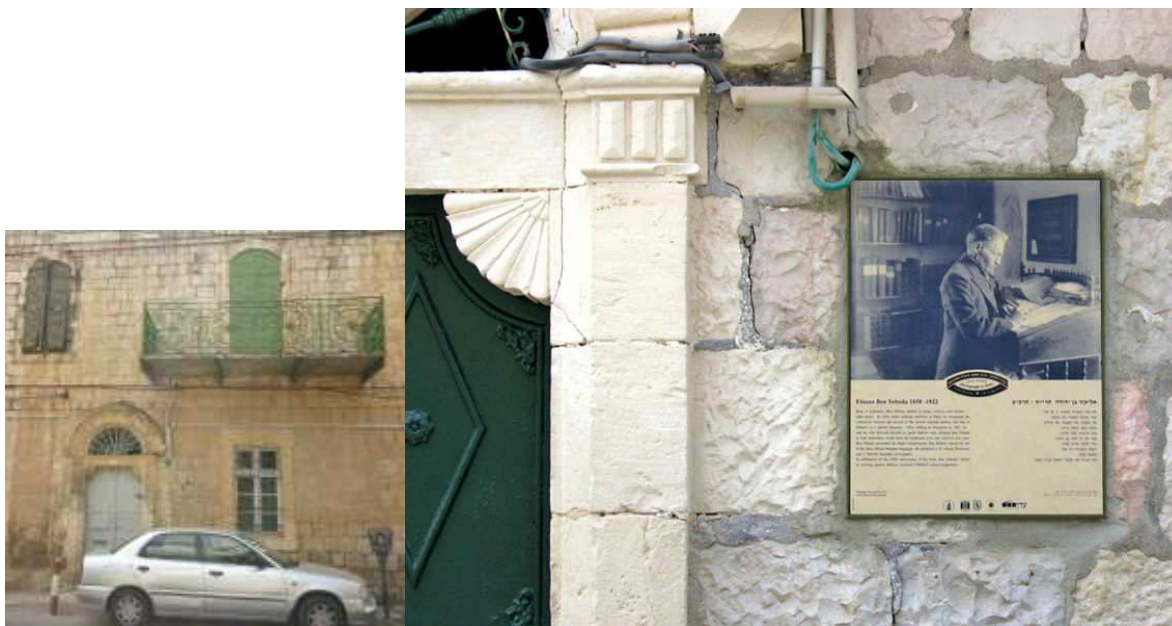
Eliezer Ben Jehuda v letech 1885, 1910, 1922



Pokoj Ben Jehudy v prostorách Akademie hebrejského jazyka, Jeruzalém



Pokoj Ben Jehudy v prostorách Akademie hebrejského jazyka, Jeruzalém



První dům E. Ben Jehudy, ulice Neviim 11, Jeruzalém



Bejt Ben Jehuda (Ben Jehudův druhý dům), ulice Ein Gedi 28, Jeruzalém

V současné době sídlo německé dobrovolnické organizace ASF Israel (Aktion Suhnezeichen Friedenendienste, Action Reconciliation Service for Peace, אִוּת הַכִּפּוּרָה וְהַשְׁלוּם). Ben Yehuda inicioval postavení svého domu v nové jeruzalémské čtvrti Talpilot, která se nachází 2,5 až 3,5 km jižně od Jafské brány. Bohužel se nedožil konečného dostavění, po jeho smrti (1922) v domě žila jeho druhá manželka Chemda s jejich rodinou. Po její smrti v roce 1965 byl dům prodán městu Jeruzalém. Plány ve spolupráci s Hebrejskou jazykovou akademií na vybudování Muzea Eliezera Ben Yehudy v tomto domě, se nikdy nepodařily uskutečnit. V roce 1970 hledala německá organizace ASF své sídlo v Jeruzalémě. Ve spolupráci

s tehdejší starostou města Jeruzaléma bylo dovoleno organizaci ASF za malou symbolickou částku zřídit v tomto domě své izraelské ústředí a místo setkávání.

ASF Israel viz. <http://www.asf-ev.de/il/bby.html>

יום הששי י"ב חשוון . אלף ושסנה מאות ושש עשרה לחרבן . התרמ"ה .

הצבי

שנה ראשנה גליון ב
מחיר מודעות חצי גרוש
בעד שורה קטנה .

מחיר כל גליון בארץ ישראל
רבע הגרוש בחשבון הסוף .

יבשר פעם בשבוע חדשות מענייני המדינות ומקרי יום יום ומענייני היהודים בכל מקומות
נערך על ידי **בן יהודה** עה"ק ירושלם ת"ו .

גם באי מרנסקר (אצל אפרוקה) מלחמה
קרובה להצטרפתם את ילדי
הארץ המכונים הכול למלחמה לעסוד על
נפשם ולכלת תת להצטרפתם לבא הלאה

ברחוב היהודים יסבר הצבי בחנה יעקב
דור שדוטקין ומאיר כ"ץ .
דברי הימים להמדינות .

Ha-Cvi – noviny vydávané Ben Yehudou (1884-1901, 1908-1914)

שנה ראשנה גליון ג'
מחירו לשנה 15 פרנק .
לחצי שנה 8

השקפה

ש ב ו ע י ת
HASHKAFa, I année № 3

י"ג טבת אתתכ"ח לחרבן
ברוסיה לשנה 5 ר"ב.
לחצי שנה 3

Adresse: E. Ben Jéhuda
Jérusalem.

אדרס: א' בן יהודה
בירושלם.

על ענייני היהודים בארץ ישראל ויתר הארצות ועל כל שאלות הזמן
העתקת דברים מעתונים וספרות הכללית

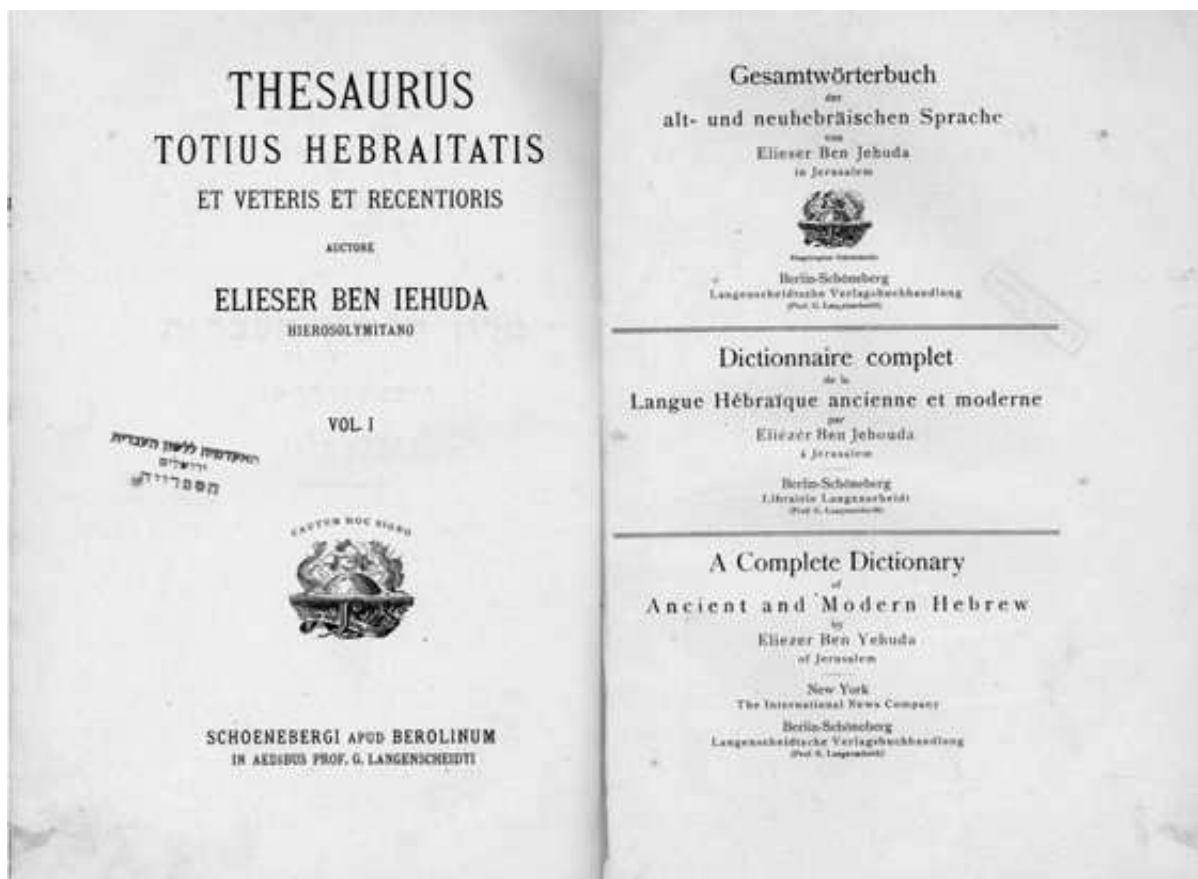
תכן הענינים: דברי ימי השבוע, ירושלם.
השנאה להאנגלים. צפת. משמר
הורדן. שלומיאל. הלשון. חנוכה. ספרי תושיה.

דברי ימי השבוע

ירושלם. הגשמים, אשר ירדו בשפע
גם בשכונת העבר, חדלו והעת עתה יפה ונעימה.

אשר השתתפו בו בני עמנו בחכה, והברון דוד
גינזבור היה בראש ועד החגיגה המדעית הזאת,
לא בלבד בתור מוקיר חכמה וחכם בעצמו, אלא
גם בתור בתור יחודי, כי חתן היובל, אם כי
קבל לפני שנים רבות דת הנוצרית, הוא בן
עמנו, וכדכו נשאר לו נאמן ופעמים אחדות יצא
להגן על ישראל מיני אויביו המופדים עליו
עלילה נתיבנה, עלילת הדם.

Haškafa - noviny vydávané Ben Yehudou, (1896-1908)



Titulní strana Ben Jehudova slovníku

Píseň Eliezer Ben-Jehuda

Populární izraelská píseň složená na počtu Eliezera Ben Jehudy. Možno shlédnout na videozáznamu viz. <http://www.youtube.com/watch?v=NN1kSJV8Pvs>

אליעזר בן יהודה
חזה אלברשטיין
 ירון לונדון: מילים
 מתי כספי: לחן

כמו הנביאים הקנאים לשם
 הוא קינא לפועל ולתואר ולשם
 ובחצות, העששית בחלונו
 היה רושם במילונו תילי תילים
 מילים יפות, מילים עפות
 מתגלגלות מן הלשון
 אליעזר, מתי תשכב לישון
 הן קומתך כמעט אפיים שחה
 והעברית אשר חיכתה אלפיים
 היא תמתין לך עד בוא השחר

אליעזר בן יהודה
יהודי מבדח
מילים מילים, מילים מילים
הוא בדה ממוחו הקודח

אם נמה העברית אלפיים, נו אז מה
הבה נעירנה ונמציא את היוזמה
את המגהץ, את הפצצה, את הריהוט
בקצה נוצה נכתב רהוט
כתב כרובית, כתב גלידה
כתב את כל, את כל מילון בן יהודה
ועוד הוסיף מילים לברוא
ונוצתו המהירה לא נחה
והשפה גדלה
ולא הכירה את מראה דמותה
את מראה דמותה בבוא השחר

אליעזר בן יהודה
יהודי מבדח
מילים מילים, מילים מילים
הוא בדה ממוחו הקודח

ובן נולד לו, וכזאת האיש אמר
זה הבכור אקרא לו בן יהודה איתמר
שמינקות ועד קמילה, מיום בואו
- בברית מילה ועד מותו
כרותה לו ברית עם העברית
ומלחמה לו את הלעז להכרית
איתמר - אכן היה לגבר
קומת תמר ויפי צורה וסבר
והלשון בפיו היתה שפת עבר
איתמר בן אבי
שאביו היה נביא
גבר כלבבי

אליעזר בן יהודה
יהודי מבדח
מילים מילים, מילים מילים
הוא בדה ממוחו הקודח

Summary

Eliezer Ben Jehuda – život a dílo
Eliezer Ben Yehuda – Life and Work
Petra Morávková

This bachelor work contains description of life and work of the founder of modern Hebrew language – Eliezer Ben Yehuda. This work is elaborated by using method of compilation from foreign-language sources, mainly English and Hebrew. It contains principal methods and fundamentals for creation and composition of this language.

The work is divided into two main parts. The first one can be divided further into four parts. First part describes history of Hebrew language from its very first beginnings until the period of Ben Yehuda. The second part is about Ben Yehuda's early life in Lithuania where he was born and leads us until his first published article *A Weighty Question* discussing the problem of Jewish assimilation in Diaspora and a need of foundation of a national state and national language for Jewish people all over the world. The third part recounts about Ben Yehuda living and acting in Palestine. And the final part explains seven steps that Ben Yehuda used to reintroduce modern Hebrew language into everyday speech among Jewish people in Palestine.

The second main part of this work is connected to Ben Yehuda's life work – The Dictionary of Ancient and Modern Hebrew Language. All methods of creating or reviving vocabulary vital for everyday conversations are rather thoroughly described in this part including a list of Ben Yehuda's own neologisms.

In supplements we can find photocopies of Ben Yehuda's newspapers, main page of his Dictionary and places of his main activities. There is also a popular Israeli song called Eliezer Ben Yehuda added in the end.

The aim of this work is to create most probably the first work to be written in Czech literature about life and work of Eliezer Ben Yehuda, the founder of modern Hebrew language.